41163

ప్రబుద్ధాంధ్ర

సంపుటము ౬   రాజమహేంద్రవరము   ౧౦ జూన్ ౧౯౩౭   ౬_వ సంచిక

అరికాళ్లకింద మంటలు పెడితే........!

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

"దిమ్మచెక్కలాగ అలా కూచోకపోతే కాస్త గంధం తియ్యరాదుటే? రోజూ రోజూ చెప్పాలా?"

"పెద్దబావ నిన్ననే వెళ్లిపోయాడు కదా, యింక వరు పూసుకుంటారూ?"

"మీ అమ్మా మీ నాన్నా—నోటితో చెప్పరేటే?"

"లేకపోతే యెలా తెలుస్తుందీ?"

"ఆ మాత్రం వూహించుకోవద్దూ? ముసలాళ్లా, ముక్కాళ్ళా, వాళ్ళకేం గంధం పూసుకోకా?"

"......................"

"ఈ జన్మలో నీ కెలాగా యోగం లేదు. ముందు జన్మలో నేనా సుఖపడా లంటే యిప్పుడిలాగ ముత్తయిదువులకి గంధం తీసి యివ్వడమూ, మల్లెమొగ్గలు దండలుగుచ్చి వెయ్యడమూ—అందులోనూ—శిల్లికి. ఇంతకంటె పుణ్యం యేం వుందే?"

"ఈ జన్మలో యింతయింది, యిక ముందుజన్మలో అనుభవించకపోతా నని బెంగ. ఏదో, చేతులారా ప్రాణాలు తీసేసుకోలేక బతకడం.....కాకపోయినా ముందుజన్మలో మనిషినే అయి పుడతా నన్న మాటేమిటి?"

"నిజమే. ఇలాంటి బుద్ధు లుండేవాళ్ళకి మనిషిజన్మ యెలా వస్తుందీ?"

"ఇంతకంటే పశువుజన్మో, పిట్టజన్మో వస్తేనే నయం. ఈ రాతా, యీ కోతా—"

"వెనకటిజన్మలో యెవర్ని చూసి యేడ్చావో? ఎవళ్ళ సుఖం చెడగొట్టావో? ఎవళ్ళకి యెడబంధాలు కల్పించావో? లేకపోతే నీకీ రాత యెందుకు వస్తుందీ? ఇప్పుడేనా ముందు జన్మకోసం జాగ్రత్తపడవే అంటే—నీకోసమే కాని నాకోసమా యేమిటి?"

"నీకోసం అని యెవ రన్నారూ?......అన తెవరి కోసం అయితే మాత్రం నాకు తప్పుతుందీ? నువ్వు ప్రేమ వున్నదానవు కనక నీకూతురికోసం గంధం తియ్య మన్నావు. తప్పని యెవ రన్నారూ? నాకా వూహ కలగలేదు; కాని నేను మాత్రం తియ్య నన్నానా, తియ్యనా? నువ్వు చెప్పావు కనక యిక యివాళ మొదలు యేరోజనేనా మరిచిపోతే అడుగు. తిని

కూచుని—కూచుంటే సాగుతుందా యేమిటి నాకు? రెక్కల్లో సత్తువ వుండికదా!"

"వోసి నీమొగం యీడ్వా! కాస్త మాట అనేటప్పటికి కెంత దండకం విడిచేశావే!"

"......................"

"తల్లికి చెయ్యడానికే యేడ్చేదానవు నువ్వు మరో కళ్ళు కేంచేస్తావే!"

"......................"

"జానవుప్పు వారంరోజులూ మొగం మాడ్చుకునో యేడుస్తూనో యెలాగయితేం కాస్త గంధం తీశావే! స్నానానికి నీళ్ళు తేస్తే కాదన్నావే!......ఇంతేనా నువ్వు చేసిందీ? వేళం అంతా చదువుకున్న శ్రావ్యాకు అతగాడికి చెయ్యడం దేవుడికి చెయ్యడం కాదుటే!"

"దేవుడికో మనిషికో చెప్పిందల్లా—తో చిందల్లా—చేత నైనంతా చేశాను. నేనేమీ వొళ్లు దాచుకోలేదు. దాచుకోను"

"దాచుకుందా మంటే మాత్రం సాగనిస్తారా యేమిటి?"

"సాగనిస్తున్నారా యేమిటి! సాగనివ్వమని మాత్రం నేనేడ్చానా యేమిటి? దొడ్లో గేదె వుంది, యింట్లో నేనూ వున్నాను. ఇంటిల్లిపాదికీ—"

"వోసి నీసిగ్గు చిమడా! కనిపెంచే గేదెకీ నీకూ సాపత్యంటే!"

"......................"

"కనా లని— యెంతవూహా వుండేది దిక్కుమాలిన పీనగా!......మీ నాన్నతో చెబుతా నుండు"

"......................"

"దరిద్రం వోసుకుంటూ పుట్టావు. నీకంత యోగం యెలా పడుతుందీ?"

"......................"

"నువ్వే దుర్ముహూర్తాన కడుపున పడ్డావో కాని అప్పుడు చచ్చిబతికింది మా అమ్మ. నువ్వు చేట్లో పడ్డావు, మీనాన్న వుద్యోగం పోయింది"

"నాకు పుస్తి కట్టాడు, ఆపిల్లాడు చచ్చాడు. ఏం, ఈమాటకూడా అన్నావుకాదేం?"

"ఇంకా అనలేదే మని చెప్పడం కూడానా? నిజంగా నిన్నే పెళ్ళాడకపోతే బతికే వుండు నా వెర్రిబాగుల నాయన. పదిహేనేళ్ళకీ మీటికూలేమను— అతనెంత గొప్ప వుద్యోగస్థుడయిపోవునో నీకేం తెలుసూ?... పైగా చచ్చాడు, చచ్చాడని యీసడింపుకూడానా?"

"......................"

"నీకు పుస్తికట్టడమే అతని కొంప తీసింది"

"......................"

"నువ్వు కాలుపెట్టావు, వొక్క కొడుకు—ఆతల్లి కడుపు కాలిపోయింది"

"......................"

"నిజంగా చచ్చి సుఖపడ్డాడా అబ్బాయి. అతను బతికే వుంటే నువ్వు కాపరం చేస్తావా?......కాపరమే చేస్తే అతనికి అన్నం పెడుతావా?......అన్నం పెడితే నిద్రపోనిస్తావా?......నిద్ర పోనిస్తే—"

"నిద్రపోనిస్తే పీక పిసికి చంపెయ్యకపోదువా?"

"నువ్వు అంతపని చేసేదానవుమాత్రం అవుదువు. విన్నావా?......నువ్వెంత కేనా సాహసురాలవు"

"......................"

"చేసుకున్న వాణ్ణి— చచ్చినవగ్గాన్నున్న మొగుణ్ణి యింతలేసిమాటలు—"

"నన్ను చేసుకున్నాడు కదా, మరి ఆపిల్లాడికి స్వర్గం వస్తుందా?"

"అదీ నిజమే. అదీ నిజమేనే!......ఎంత జాణవైనావూ!......కొంప చెడపుట్టి—చివరికి మనువర్తికి కూడా గతి లేకుండా—"

"చాకిరీకోసం పుట్టాను. ఇక మనువర్తి యెందుకూ నాకూ? చేయించుకున్న వాళ్లు గంజి పొయ్యకపోతారా"

"కనక చెయ్యి......నన్నెదిరిస్తావా? ఎదిరిస్తావా అంట?......నన్నెదిరించి నువ్వు బతికి బట్టకడతావుటే!"

"ఆవుపాయం మాత్రం కాస్త తొరగా చూడు, చాలా పుణ్యం వస్తుంది నీకు"

"ఏమన్నావూ ?......ఏంపేలుతున్నావూ ? నేనేం మందులు పెడతానా మాకులుపెడతానా ? ఎంతలేసి మాట లంటున్నావే చలితేలులాగా ?"

"....................."

"నేలబెట్టి రానేస్తాను కాని నిన్ను చావనిస్తానా నేనూ ?......చూస్తూ వుండు"

"....................."

"ముందు నేను కాస్త నిద్రపోయిలేచాటప్పటికి కంచులు బాగుచెయ్యకపో, మహామ్మాయి వండించేస్తాను నిన్ను"

౨

"ఏమే, చెల్లీ ? ఒక్కపని చెబుతాను చేసిపెట్టవూ?"

"అడగడం యెందుకూ ?"

"చేస్తా నను"

"చెయ్యక యేంచేస్తానూ ?"

"......ఈగుడ్డ రైక కుట్టిపెట్టాలి"

"......అలాగే"

"దీపాలుపెట్టాటప్పటికి—తెలిసిందా !"

"ఇవాళ కాదు. రేపుసాయంత్రానికి కుట్టియిస్తాను"

"ఇవాళేం చేస్తా వమ్మా ?"

"పెద్దక్క, కూతురికి జాబ్బా కుట్ట మని యిందా కానే యిచ్చింది గుడ్డ. పని తెమలగానే అది ముందు చెయ్యాలి"

"పోనీలే........."

"ఏం, పురాకుక్కుంటావేం ?"

"....................."

"నేను కుట్ట ననలేదు. ఆపైని నీయిష్టం"

"నోటితో వేరే అనాలా యేమిటి ? పైగా, నీ యిష్టం కాని నాయిష్టమూ యేమిటి? నాయిష్ట మయితే రేపుసాయంత్రందాకా యెందుకు వాయిదా వేస్తావూ!"

"ముందు పుచ్చుకున్నది వెనక్కి పెడితే అదే మంటుందో యేమేనా ఆలోచించావా !"

"కొడుతుందా యేమిటి !"

"....................."

"దాని కూతురికి లగ్గం మించిపోతుందా యేమిటి!"

"....................."

"అసలు పెద్దదంటే నీకభిమానం. స్పష్టంగా అలా చెప్పెయ్యక మునుగులో గుద్దులాట యెందుకూ!"

"దుడుగూదుడుగూ మాట లనెయ్యడ మేనా నాసంగతి చూడ్డం వుందా!"

"నీసంగతి కేమమ్మా! వండాలా వార్చాలా!"

"అదే నయం. మడికట్టుకుంటే చాలా పనులు తప్పించుకోవచ్చు"

"ఇప్పు డయితే మాత్రం యీకసిన్ని కంచులూ బాగుచెయ్యడ మేనా!"

"ఇప్పు డెన్ని గంట లయిందో యెరుగుదువా!"

"రెండే కాదూ ? మూడు కొట్టాటప్పటికి యీపని అయిపోతుంది"

"వొక్క గంటలోనా!"

"పోనీ, నాలుగింటికి. ఏం ? తరవాత యేం చేస్తా వమ్మా!"

"గంఘం యెవరు తీస్తారూ!"

"ఎవరికీ!"

"అమ్మక, నాన్నకీ—"

"అమ్మ తియ్యమందా."

"అమ్మమ్మ పురమాయించింది. అసలు యెవరూ చెప్పకుండానే నేను వూహించుకోవలసిందిట"

"పోనీ, అరగంటలో అదయిపోతుంది. తరవాతా!"

"అప్పటికి మరో కొత్తపని తగలకపోతే అక్క కూతురు జాబ్బా—"

"ఎంత చెప్పినా చివరి కదే మాట. ఇవాళో రేపో వస్తారు మీబావ. రెండునెలల కిందట వచ్చినప్పుడు తెచ్చి యిచ్చారిది. మళ్లీ వచ్చాటప్పటి కేనా—"

"ఇన్నాళ్లూ చెప్పావుకాదేం!"

"ఇప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. కాకపోయినా గంట పని. నువ్వు తలుచుకుంటే అరగంటలోనే అయిపోతుంది......కుట్టిపెట్టవే ! ఏమే చెల్లీ!"

"అక్కకి కోపం రాకుండా చూస్తావా మరి!"

"......నీయిష్టం వచ్చినట్టు తిరగలదు. ఇంచేతే నిన్ను చూస్తే నాకు వొళ్లు మండిపోతుంది. నేనే పని చెప్పినా యింతే నవ్వు. పెద్దదంటే మాత్రం పడి చచ్చిపోతావు. అదీ నవ్వు కిట్టకట్టకు గోదావరిలో దిగండి. శాస్త్రకైక భాగ్యానికి—నేను కట్టకోలేనను కున్నావు కాబోలు ఏఁవం? నక్కీమాత్రం సాయం చెయ్యలేపోతావా అని అడిగేదరికి—పోనీ రేపు సాయంత్రానికి తప్పకుండా యిస్తావా?"

"ఇస్తాను"

"మూడు వంతులు రేపు పొద్దున్న కుట్టెయ్యి. ఏం!"

"అలాగే చూస్తాను"

"చూస్తా నేమిటి, చేస్తా నను"

"అంటే చేసి, అనకపోతే చెయ్యక మానానా?

"పడే. ఏం సంగనాచివే మామ్మా!"

"......................"

"ఎంతబతిమాలినా సరే అనే అంటావు కాని—రేపు సాయంత్రానికి తప్పకుండా యిస్తావుకదా!"

"ఇస్తాను"

"........మరిచిపోకసుమా. అసలు భోజనాలు కాగానే నేను వచ్చి నీదగ్గరే పడుకుంటాను. రోహ్యమాలిన వొండలు ముదరడంవల్ల కండతీసగానే కునుకు నీవు నిద్రపోతేగాని— మళ్లీ లేచాటప్పటికి కూర్చొస్తావు. కాదూటే!"

"......................"

"మీరాబాయి యెంతో మెచ్చుకుంటారు నిన్ను. నాకీ వుద్యోగం అయినాక నువ్వు వచ్చి నాదగ్గిర వుందువు కాని. ఏమే? వుంటావా?"

"ఎక్కడా వుండకపోతే రోజు లెలా వెడతాయి నాకూ!"

"ఎంతమాటన్నావే మాతల్లీ! నువ్వు రాకపోతే నేను వేసుకోలే నన్నుకున్నావా యేమిటే? అసలు వంట లక్కనే పెట్టేసుకుంటాం మేము. వొకళ్ల అవసరమే లేదూ మాకు"

"......................"

"రేపు కుట్టకపోతే అమ్మమ్మతో చెబుతా నేమను కున్నావో మరి? నాకేం!"

"......................"

3

"జబ్బా తో పాటు కయింది—ఇంకెందుకే గంధం!"

"అమ్మకి నాన్నకీను"

"......................"

"......................"

"నగ మేనా కట్టావా పోనీ!"

"కత్తిరింపు లయినాయి"

"సెబాసు. వొంటిగంట కిస్తే యిప్పటికి కత్తిరింపులా అయినాయి!"

"నువ్వలా వెళ్లగానే నాలుగుకుంచాల గ్రంథుల తట్ట వచ్చి నా నెత్తిమీద కూచుంది"

"......................"

"ఇప్పుడే నా దగ్గిర కూచున్నాను. ఒక్క అరగంటకి యిది పూర్తిచేసేసి బుల్లెమ్మ చొక్కా పని చేస్తాను"

"చిన్నక్క ఏమిటీ యిచ్చింది!"

"దానికి రైక కుట్టిపెట్టాలిట"

"దాని కూడా చింపు లయినాయి. కదూ? నాకు తెలుసు. అదంటే నీకభిమానం యెక్కువ. నేను ముం దిచ్చిన పని మానేసి—సగం సగం చేసి అది మొదలు పెట్టావు. అవునా!"

"చెప్పేది వినిపించుకోకుండా—"

"అక్కర్లేదు, తెలవడం లేదా యేమిటి? ఎన్నోమాట్లు చూశాను నీగుణం. నువ్వెప్పుడూ దానికోసం దొర్లి పోతావు. నాకంటే అదేమో నీకు వొరగబెట్టలేదు"

"......................"

"చంటిపిల్ల యెక్కువో తాడిచెట్టులాగ కాపరం చేసేది యెక్కువో కనిపెట్టకపోయావు నువ్వు"

"......................"

"తండ్రి తెచ్చిన గుడ్డ పింతల్లివి, నువ్వు కుట్టిపెడతావని— చూడవే—చూడవే నీకేసి యెంత ఆశగా చూస్తోందోనూ!"

"దిక్కుమాలిన పిన్ని—చచ్చిపోయిన పిన్ని—నాకేసి చూస్తే యేం వుంది తల్లీ!......మాఅమ్మే! మా తల్లే! జుబ్బా కుట్టిపెడతా నమ్మా! రాత్రి తిండి మానేకానా కుట్టిపెడతాను. తప్పకుండా కుట్టిపెడతాను"

"చేతీసిన వాళ్లకి పట్టుకు పాకులాడతారు చంటిపిల్లలు. నీకు తెలిసింది కాదుగాని నాపిల్ల నీపిన్నే అనుకుంటే యెంత బాగుండునూ! ఇలా అయిపోయిన వాళ్లు లోకంలో అక్కల పిల్లల్ని పెంచి యెంతమంది సుఖపడ్డా లేదూ?"

"...... ...."

"చిన్నక్కలాగ మాయమాటలు చెప్పడం నాకు రాదు. నువ్వంటే నేనెంత అభిమానపడిచస్తానో—యెందుకూ చెప్పుకోడం? నువ్వు నాతో వచ్చావంటే నిముషంలో మా ఆడబడుచుని లేవగొట్టెయ్యనూ? నా యిల్లంతా నీస్వాధీనం చేసెయ్యనూ?"

"...... ...."

"నువ్వు చేసే చాకిరీ చూస్తే—నువ్వు పిల్లని చూసుకుంటూ వుంటే చాలు, వొక్క పని చెబుతానా నేనూ?"

"......................"

"ఇంచక్క, మాధవస్వామిగుడి మాయింటి కెంతో దగ్గిర. రోజూ వెళ్లి—నీకంతకంటే యేంకావాలీ? గుప్పెడన్నం—చారెడు బట్ట—నీకు లోటు చేస్తానా నేను? అసలు తాళాలు నీచేతికే యిచ్చేస్తారు మాబావ. నెల్లాళ్లు తిరిగా రంటే దోసెడేసి రూపాయలు—నోములు, వ్రతాలు, కాశీరామేశ్వరాలు—నీకడ్డేమిటి నాయింటోను?"

"..............................."

"చిన్నక్క నిన్ను తీసుకువెడుతుం దని వుబలాటపడుతున్నావు కాబోలు. దానిమొగుడు—అలాంటి చోట నువ్వుండకూడదు"

"..............................."

"నువ్వేనా వూహా తెలిసిన దానవు కాని చిన్నపిల్లవు కావు. బాగా ఆలోచించుకో"

"..............................."

"నేనొక్కమాటు వాళ్ల సుందరమ్మగారి యింటికి వెళ్లివస్తాను, యిదయిపోగానే జుబ్బా కుడుతావు కాదూ"

"అలాగే"

"ఈమాటలు చిన్నక్కతో అనేవు సుమా! వొట్టి కజ్జాకోరు పీనుగు అది...నన్నేం చెయ్యగలదు గానీ—అయినా యెందుకూ?"

"అలాగే"

"మరి వెళ్లి రానా?"

"ఊ"

"మాసం వచ్చాటప్పటికి పిన్ని నీకు జుబ్బా కుట్టేసుంది. వెంటనే అది తొడిగేసుకుని—ఇవాళ రాత్రి దాని పక్కలో పడుకుందువుగాని నువ్వు, ఏం తల్లీ?"

౪

"ఏంచేస్తున్నావు రుక్కూ?"

"ఇప్పుడే గంధం యింట్లో పెట్టేసి, వచ్చి కూచున్నాను పెద్దక్క కూతురు జుబ్బా కుడదా మనీ"

"దాని కిప్పుడేం తొందరా?"

"ఎవళ్ల పని వాళ్ళకి తొందరే. ఇంకా పూర్తి కాలేదా అని తలగడ కిందలే సాగదీసుకుని వెళ్లిందది"

"తీరగా చేసేవాళ్లుంటే సరే. తనేం చేస్తుందిట?"

"నేనడగలేదు"

"అయితే అది యింట్లో పడేసి రా"

"ఎందుకూ?"

"కందులు వేయించాటప్పటికి అమ్మమ్మకి వొళ్లు హూనం అయిపోయిందిట"

"ఊహూ"

"నన్ను మీ నాన్న తల అంట మంటున్నారు. నేనే కాని పనికిరానట"

"ఊహూ"

"అమ్మమ్మ తనముట్టుకి కాస్త వుప్పుపిండో, మినప రొట్టో చేసుకుంటే చేసుకుంటుంది, లేకపోతే మానేస్తుం దట"

"ఊహూ"

"నువ్వు వంటచెయ్యాలి"

"..............................".

"ఈపూటకే. రేపు నేనే మడికట్టుకుంటానులే"

"కందులు బాగుచేశాటప్పటికీ, గంధం తీశాటప్పటికీ నాకు చేతులు పడిపోయాయే"

"పొయిదగ్గిర కూచోడమే కాదూ, రుబ్బాలా పోటు వెయ్యాలా ?"

"..............................."

"అరిటికాయ వుప్పూరు వేసి, చారు గాచు మరేమీ అక్కర్లేదు. మామిడికాయల పచ్చడి మాత్రం కాస్త రుబ్బు"

"..............................."

"పచ్చడి చద్దిఅన్నాల్లోకి వుండాలినువూ...మరి లే"

"పెద్దక్కనేనా, చిన్నక్కనేనా వండమనరాదుటే ?"

"వాళ్లెందుకు చేస్తారమ్మా మనకి ? ఇక్కడ మనం వని చెబితే వాళ్ల మొగుళ్లేమంటారో ? అత్తగార్ల కేం కోపం వస్తుందో ?"

"..............................."

"వాళ్ళంతటివాళ్ళు వాళ్ళు. మనకి వోపిక వుంటే పెట్టాలి, లేకపోతే పంపెయ్యాలి; గాని పని చెప్పకూ డదు"

"..............................."

"వాళ్లకి తోచి చేస్తే—ఇంకెందుకూ! అప్పుడే ఆర యింది. మీనాన్న పెందలాడే వంట కావా లంటు న్నారు. లే. కూచోకు. ఆగుడ్డ అవతల పడేసెయ్యి"

"..............................."

"ఆలోచిస్తూ కూచుంటే కాదు. ఇదిగో నేను వెళు తున్నాను మరి. పచ్చడి రుబ్బలేకపోతే చారు మానేసి, మునక్కాడా పనసపెచ్చూ, వంకాయా వేసి పులుసు చేసినా సరే. లేకపోతే అమ్మమ్మ యేం చెయ్యమంటే అది చెయ్యి"

"......ఇస్సు, రామయ్య తండ్రీ!"

౫

"ఏయ్ ! ఎవరు వంటింట్లో ?"

"నేనురా తమ్ముడూ ! ఎందుకూ ?

"నిమిషాలమీద అన్నం పెట్టెయ్యాలి నాకు"

"..............................."

"మాట్లాడవేం ? సినిమాకి వేళ అయిపోతోంది తొర గా వస్తాను. కంచం పెట్టకోనా ఆకు వేస్తావా ?"

"ఇంకా యెసట్లో బియ్యం పొయ్యాలేదురా"

"ఇంతసేపటి దాకా యేం చేస్తున్నావు మరి ? వెధ వది వండో ఆటకి వెళితే రేపు చదువు తగులడిపోతుంది. ఇప్పుడేనా బియ్యం పోసెయ్యి"

"ఇంకా యెసరు కాగందే ?"

"నీ మొహం లాగే వుంది వంట. మరి యెం— యేడవడం ?"

"పొడిఅన్నం తింటావా ?"

"ఏడిసినట్టుంది నీమాట.....మరి అదే తగలెయ్యి"

"చిన్నక్కనేనా పెద్దక్కనేనా పెట్టమను"

"చిన్నక్క మల్లెమొగ్గలు దండగుచ్చుకుంటోంది. పెద్దక్క పిల్లకి పాలు కలుపుకుంటోంది. నువ్వే పెట్టాలి"

"నేను ముట్టుకోగూడదు"

"అయితే తగులకు వెధవ ఆచారమూ నువ్వూనూ"

"..............................."

"లేకపోతే పదిగంటలదాకా చచ్చినట్టు మేలుకుని వుండు మళ్ళీ వచ్చి తింటాను"

"..............................."

౬

"ఇవాళ నువ్వు మడికట్టుకున్నా వేమమ్మా ?"

"అమ్మ చెప్పింది కట్టుకోమని"

"పెద్దక్క యేం చేస్తోందీ ?"

"ఏమో ?"

"చిన్నక్కో ?"

"ఏమో ?"

"అమ్మమ్మో ?"

"......నాలుగు కుంచాల కందులు వేయించాటప్పటికి నానడుం పడిపోయింది. నేనింకా యెక్కడ వండి వడ్డించగలనోయ్యా ?"

"సరే అయితే; ఆసంగతి నాకేం తెలుసూ ?"

"ఇదే కాదు, ఇంటి సంగతి యేమీ తెలవడం లేదు నీకు. భోజనం చేస్తావు. వూళ్ళోకి వెళ్ళి తిరిగితిరిగి మళ్ళీ వంట అయేటప్పటికి వస్తావు. లేకపోతే ముసుగుతన్ని— చెయ్యలేక నేను చచ్చిపోతున్నాను బాబూ"

"మీ అమ్మాయి యేం చేస్తోందీ ?"

"అది వూరికే కూచుంటోం దనా నీవూహా ?"

"........................."

"వంటలోకి రావన్నమాట గాని పైనపనంతా ఎవరు చేస్తున్నారో యెరుగుదువా ?"

"........................."

"ఇంతకీ: నాశక్తి సన్నగిల్లిపోయింది. నారెక్కలు పుండాలపడ్డాయి. మునుపటిలాగ నేనిక చెయ్యలేను. దీనికి మీరేదేనా వుపాయం చూడాలి"

"ఔషధం యేదేనా పుచ్చుకోరాదూ ?"

"కాటికి కాళ్లు చాచుకూర్చున్నదానికి ఔషధాలేమిటోయ్ ?"

"ఇంటిపని మాట దేవుడెరుగును; మీరు సుఖంగా తిని కూచోడాని కేనా—"

"పని చెయ్యలేను కాని నాకేం తెగులా రోగమా? ......పైపని కేమీ బాధ లేదు, వంటదగ్గరే వస్తోంది యిబ్బంది"

"మీ అమ్మాయి వంటలోకి రారాదూ, పైపని సుక్కమ్మ చేస్తుందీ ?"

"చెప్పాను కాదూ ? పైపనులు తెముల్చుకోడంమాత్రం మాటలా ? కాకపోయినా తలచెడ్డవాళ్లిద్దరింటో వుండగా పునిస్త్రీవసుచు మడికట్టుకోడం యేమిటోయ్!"

"........................."

"పైగా పదిరోజులనుంచి దానికి అన్నహితవులేదు కూడానూ ?"

"అయితే మధ్యమధ్య వండిస్తూవుండండి సుక్కమ్మ చేత, రోజూమాత్రం వద్దు"

"అదెలాగా తప్పదూ. అయితే నామాటా?"

"అంటే ?"

"అది చేసిన వంట నేను తింటానుటోయ్? నీకింత తెలవకుండా వుందేమిటీ ?"

"........................."

"నేను పోయినక్కర పని కల్పుకోడం యేలాగా తప్పనప్పు డిక అది కూడా మడికట్టిన అందం యేమిటి, లాభం యేమిటి ?"

"అయితే యేం చెయ్యమంటావూ ?"

"నానోటితో చెప్పాలా ?"

"........................."

"నీకు ఆలోచన తోచే లేదంటావా నిజంగా ?"

"మీరు చెబితే యేమీ ?"

"అయితే—దాని బతుకంతా తెల్లారిపోయింది. ఇంకేమున్నా లేనట్టే"

"కనక ?"

"ఎప్పుడో వొకప్పు డెలాగా తప్పదూ. రోజులు గడపడం తప్ప లాభం యెలాగా లేదూ"

"అయితే ?......ఏమిటి చివరికి ?"

"తల అంటుకోనా, దువ్వుకోనా, జడ వేసుకోనా, యింకెందుకోయ్ దానికి దిక్కుమాలిన జుట్టూ ?"

"........................."

"అదేమమ్మా పులుసు కింద పోసేస్తున్నావూ ?"

"గరిటె వేడిగా వుండడంవల్ల చెయ్యి వొణుకుతోంది నాన్నగారూ"

"........................."

"ఇందాకా రామదీక్షితులుగారి నడగ్గా యెల్లుండి దశమినాడు మంచి దన్నారు. కోటిలింగాలికి వెడితే వొక్క నిమిషం పని"

"........................."

"నువ్వు శాస్త్రదూరం ఆలోచిస్తే కాని వీలు లేదు. మొగుడు చచ్చిన పడుచుపిల్లలికి మంచిరోజులు కావివి. మొన్ననే వీరేశలింగం తోటకో వొక వెధవ పిల్ల

అయింది. ఇంకా నలుగురు విద్యార్థిపీనుగులకోసం వెధవ ముండల్ని వెతుకుతున్నారుట. వాళ్ళ ముహూర్తం లేకుండా, వాళ్ళ సమయా సమయాలు చూడకుండా యేక్షణంలో పడితే ఆక్షణంలో చేసేస్తున్నారుట పెళ్ళిళ్లు. తరవాత యేమనుకున్నా యిక కలిసిరాదు మమా"

"పదిహేడేళ్ళు నిండలేదుగదా—"

"ఎన్నేళ్లు నిండితే యేం వొరిగిందీ?......పదిహేడేళ్ళు నిండినేదు కనకనే పాడుబుద్ధులేమీ పుట్టకుండా జాగ్రత్తపడాలి మనం"

"..............................."

"నువ్వేమో పిల్లని దయతలుస్తూ వున్నట్టనుకుంటున్నట్టున్నావు. ఇది కొరివితో తలగోక్కోవడం కాని మరోటి కాదు"

"మీ అమ్మాయి యేమంటుందీ?"

"ఎంత అవసరం వచ్చినా తల్లిపీనుగు నోరారా చెప్పగలదా?"

"నేను మాత్రం—"

"నువ్వే చేయించాలి. నీకేం మొగాడవు......కాకపోయినా మీకెవరికీ బాధ లేకుండా నేను చేయించేస్తాను తెల్లవారేటప్పటికి"

"..............................."

"అదేమమ్మా నీళ్ళలా వొలకపోశావూ?"

"నేతిజిడ్డుమూలాన చేతిలోనుంచి చెంబు జారిపోయింది నాన్నగారూ"

"..............................."

"చూశావా?......ఇదీ వరస. ఒక్క పని చేత కాదు. చేసినంతమట్టుకేనా వొబ్బిడీ, నిదానమూ యేమీ లేదు......తిని కూచున్నట్టే వుంటుందా వండి వడ్డించడం అంటేనూ?"

"..............................."

"నీకిదే చెప్పడం. దశమీ బుధవారం తప్పదు... వినపడిందా?"

"చెవుల్లో హోరు పుట్టుకువస్తూంటే వినపడకపోవడం యేమిటండీ?"

"..............................."

౭

రుక్కమ్మ, వంటింటికి గొళ్ళెంపెట్టి తన పక్కమీదకి వచ్చేటప్పటికి పదకొండున్నర అయింది.

అప్పటికప్పుడే యింటిల్లపాదీ గాఢనిద్రలోవున్నారు. ముసలమ్మ వసారాలో పడుకుని కావుకపిల్లులతో కాట్లాడుతూ వుంది.

అక్కడికి తానెలా వచ్చిందీ రుక్కమ్మ యెరగదు. వచ్చిరావడంతోటే కాళ్ళు తేలిపోగా ఆమె మంచం మీద వెల్లకిలా పడిపోయింది.

దీపం బాగా స్ఫుటంగానే వెలుగుతోంది; కాని ఆమెకి అంతా అంధకారబంధురంగా వుంది. పైగా దెయ్యాలూ, భూతాలూ వచ్చి తన శరీరం కండలు కండలుగా పీకేస్తూ రక్తం పీల్చేస్తూవున్నట్టుంది.

ఇలాగ అయిదునిమిషాలయినాక ఆమె కొంచెం తెప్పరిల్లింది; కాని మనస్సు మాత్రం నేలమీద పడ్డ పాదరసంలాగ చెదిరిపోతూనే వుంది.

ఆమెకి, అసలేమీ తోచడమే లేదు. తోచినా బోధకావడంలేదు. అయినా నిలవడం లేదు. నిలిస్తే మళ్లీ అంతట్లో అంతా అయోమయమూ, అడివీ, ముళ్లూ అయిపోతోంది.

కష్టంమీద ఆమె నాలుగు నిమిషాలు కళ్ళు మూసుకుంది; కాని యిక ఆగలేకపోయింది. కళ్ళు తెరిచాటప్పటికి రైకగుడ్డ చేతపుచ్చుకుని కొరకొర చూస్తూ చిన్నక్క వాళ్ళ వేపునా, జుబ్బాగుడ్డ పట్టుకుని పళ్ళు కొరుకుతూ పెద్దక్క వాళ్ళ వేపునా, పీటమీద కూచుని విస్తరి తుడుచుకుంటూ వురుముతూ చూస్తూ తమ్ముడు వాళ్ళ వేపునా, కత్తి నూరుతూ మంగలి కూడా రాగా స్వయంగా కత్తెర పుచ్చుకుని అమ్మమ్మ వాళ్ళ వేపునా, రెక్కలు పడిపోయేలాగ తాను తీసిన గంధం అంతా వుడుకులాం కలిపి పూసుకుని, బుగ్గాబుగ్గా ఆనించుకుని సుఖంగా—తల్లీతండ్రీ వాళ్ళ వేపునా—రుక్కమ్మకి వొళ్లు తెలవలేదు. మనస్సు గుబగుబలాడిపోయింది. నరాలు పొంగిపోయాయి.

ఇక ఆమె వడుకోలేక గబీమని కూచుని, కూచున్న పాళంగా లేచి నుంచుని, నంచోడం తడువుగా వాకిట్లోకి వచ్చి, వచ్చిన వెంటనే వీధితలుపు తెరిచి, తెరిచిన వెంటనే వీధిలో—అంధకారంలో—సుడిగాలిలో వడి దిక్కు తెలవకుండా బయులు దేరింది.

ఇలాగ, ఆమె, తానెక్కడికి వెడుతూ వున్నదీ, యెక్కడికి వెళ్లవలసిందీ తెలవకుండా—ఆవిషయమే స్మరించుకోకుండా నడుస్తోందా, పరిగెడుతోందా అన్నంత వడిగా వెడుతూ వుండగా వొక గోడవార బండిలో వడుకుని చుట్ట కాలుస్తూవున్న బండివాడు పలకరించాడు.

"బండి కావాలా?"

"............................"

"మేఘాలమీద యెగిరిపోతేనే డబ్బివ్వండి"

"............................"

"అర్ధరాత్రివేళ కుక్కలో నక్కలో, తేళ్లో పాములో—అర్ధలా, రూపాయలా, పావలాడబ్బు లివ్వండి"

"ఏపేట నీది?

"దానవాయిగుంట"

"ఏం పుచ్చుకుంటావూ?"

"పంతులుగారి తోటకా?"

ఇలా అడుగుతూ బండివాడు యెదటికి వచ్చి "బండెక్కం డమ్మాయిగారూ! నిమిషాలమీద తోలుకుపోతాను" అన్నాడు.

"నాదగ్గిర డబ్బు లేమీ లేవు"

"పంతులుగారి తోట కయితే నాకేమీ యివ్వనక్కరలేదండి"

ఇలా చెబుతూ వాడు గుఱ్ఱాన్ని పూన్చి బండి నడివీధిలోకి తీసుకురాగా ఆమె మాట్లాడకుండా యెక్కి కూచుంది.

కొరడా ఝళ్లు మంది.

"నాకూ తెలుసునం డమ్మాయిగారూ కష్టసుఖాలు. నాకు వొక్కత్తే కూతురండి. అది యీడేరకుండానే మొన్న మొన్ననే దాని మొగుడు చచ్చిపోయాడండి. దాన్ని చూసినా, తలుపుకి వచ్చినా నాకు కడుపు చెరువయిపోతూ వుంటుందండి......పంతులుగారి తోటలో మొన్న రెండు పెళ్లిళ్లయినాయండి. సిన్న యింకోటయిందండి. మరొకటి కూడా అయిపోయేదే గాని నగం దారిలో తండ్రీ అన్నలూ నాబండే అటకాయించి ఆ అమ్మాయిగారిని తీసుకుపోయా రండి. మరో పిల్లకోసం వెతుకుతున్నా రండి తోటలోవారు. మహా బాగుంటా రండి రాచకోమారుడు లాగ ఆ అబ్బాయిగారు. నెలకి యాభై రూపాయల జీతమంటండి. అక్కడ దిగగానే మీకు పెళ్లి చేసేస్తారండి. బాగా పుణ్యం చేసుకున్నా రండి మీరు. భయపడకం డమ్మాయిగారూ! ఇక మీం కష్టాలు—"

నిజంగానే, జట్కా, మేఘాలమీదే యెగిరిపోవడం వల్ల ఈకసిన్ని మాటలే వినిపించాయి.

ప్రబుద్ధాంధ్ర అయిదో సంపుటం

అయిదో సంపుటం బావతు విడిసంచికలు పన్నెండూ రఫ్ కాగితాలవి అమ్మకానికి సిద్ధంగా వున్నాయి. వెల ఒక రూపాయి. పోస్టుఖర్చులు కలిపి మొత్తం ౧—౪—౦ ముందు పంపేవారికి వెంటనే పంపుతాము. వీ. పీ. చెయ్యము. ౧౦ సెట్టులే వున్నాయి. ఇదే సంపుటం గ్లేజుప్రతి బయిండింగులో వుంది. అర్ధ కాలికో బయిండు చేయబడుతోంది. వెల పోస్టేజీతో ౨—౧౨—౦.

కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు—రాజమండ్రి

పూలదండ—ప్రేమపాశం

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి చిన్నకథలు పూలదండ అనే పేరితో సంపుటాలుగా ముద్రించబడుతున్నాయి. మొదటి సంపుటం అచ్చులో వుంది. వెల ౦—౧౨—౦. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారి ప్రేమపాశం అనే నాటకమున్నూ అచ్చులో వుంది. వెల ౦—౧౨—౦. ముందుగా ౧—౮—౦ పంపేవారికి యీరెండూ అచ్చుకాగానే పోస్టేజీ మేమే భరించి పంపుతాము.

కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు—రాజమండ్రి

ఆంధ్రభాషావాచస్పత్యము

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు: విద్వాన్ టి. ఆర్ముగంపిళ్లెగారు

భావస.వత్సర మాఘమాస భారతి సంచికయందు "ఆంధ్రవాచస్పత్యము" అను వ్యాసమొకటి ప్రకటితమయినది. తత్కర్త శ్రీ అయ్యలసోమయాజుల సుబ్బారావుగారు. 'ఆంధ్రవాచస్పత్య' మను పేరున 'బ్రహ్మశ్రీ కొట్ర శ్యామలకామశాస్త్రులవా రఖిలభాషల యందును (?)' 'వ్రాయుచున్న' 'పర్యాయపదనిఘంటు' వంపు ప్రశంసింపబడినది. 'ఇది యాంధ్రభాషామహామణికి నవీనాలంకారము.' 'ఇది ఆంధ్రసారస్వతమునకు గొప్పలాభము.' అని యీనిఘంటువును మిన్నుముట్టఁజేసిరి. సుబ్బారావుగారు మచ్చున కొంతుకొంతు పదముల నుదహరించిరి. వానిలో 'అంశము' అనునదొకటి. దాని యర్థవివరణము లిట్లున్నవి: ["అంశము—సం. వి. అ. పుం. 1 పంపకము: చూ. భాగము 1; 2. పాలు: చూ. వంతు 6; 3. కిరణము: చూ. మయూఖము 1." * ఇందు మొదటియర్థము 'పంపకము' అని కలదు 'పంపకము' అనగా 'పంచుట' అనియర్థము. 'అంశము'న కీయర్థమున్నట్లు కనుపడదు మూడవయర్థము 'కిరణము.' ఈ పదమున కీయర్థ మేనిఘంటువునను కానరాదు. 'అంశువు' అనిన 'కిరణ' మగును. ('కిరణోస్రమయూఖాంశుగభస్తిఘృణిఘృష్టయః' అని యమరము.) 'అంశము' అకారాంతపదము. 'అంశువు' ఉకారాంతపదము. ఇట్లీపదములు రెండును స్వరూపమునను, అర్థమునను విభిన్నములయినవి.

ఇంకొకపదము [అపరాజితము...ఇంద్రుని తేరు.] ఈ యర్థమీ పదమునకు మృగ్యము. ఇట్టిపేరును అశ్రుతపూర్వము. ఇట్లే మరి కొన్ని విషయములు నందర్భూర్వముగ గోచరించినవి. నిఘంటుప్రశస్తి ప్రకటనముకొరకు ఉద్ధృతమయిన యల్పమాత్రనిఘంటుభాగమున గోచరించిన యీయపూర్వతి నిఘంటుసమగ్రపరిశీలనము నను పురికొల్పినది.

నిఘంటుకర్త ప్రకటనము ననుసరించి యీ యాంధ్రవాచస్పత్యము మించుమించు ౨౫౦౦ పుటల పరిమితిగల యొకబృహన్నిఘంటువు. 'నూఱుపౌరటలు' గలసంచిక నెలకొకటిచొప్పున వెలువడుచుండును. దీనికి మహారాజపోషకులు, రాజపోషకులు, 'సహాయులు.' చందాదారులు పలువురు చేరినారు. ఇట్లనను కొనివారికి దీనివెల యిరువదియయిదురూపాయలు. ఇప్పటి కారుసంచికలు (౬౦౦ పుటలు) వెలువడినవి. ఆరవసంచిక చివరిపదము 'ఓరమి.'

ఈ నిఘంటువున 'అంశము' అనుపదము నర్థవివరణములు సుబ్బారావుగా రుదహరించిన మాత్రమేకాక యింకను తిరవాయి యిట్లున్నది: [4. గడ్డి మొదలగువాని ప్రోగు: చూ. మోటి 8; పా. 5. జ్యోతిర్మానము మున్నగుదానిలోని (0) అను గీతకును 100 అను గీతకును మధ్యభాగము 100 భాగములుగా విభాగింపఁబడి యుండు విభాగములు; 6. కోణమితిలోని 360 భాగములు; అం. 7. అష్టాదశ మహాపురాణములయొక్క నామములలో మూఁడవదగు వైష్ణవము. ఇవి 6 అంశములు కొలిమినిలేజ శ్లోకములు గలవి.] వీని నాలవయర్థము మృగ్యము. అయిదవ, ఆరవయర్థములు బహువచనమున నున్నవి. ఏడవయర్థ మగమ్యగోచరము. ఈపదమునకు దరువాత దీని బహువచనరూపము 'అంశములు' అనుపదమున్నది. ఈబహువచనరూపపదము నర్థమునకు, పూర్వోక్త—ఏకవచనరూపపదము నర్థమునకు సంబంధము లేదు. దీని యర్థమాత్రము సంగీతశాస్త్రవిషయము. ఇందలి పదములకూరుపు, అర్థప్రవచనము, వాక్యరచనము, అన్వయక్రమము నిట్లు వింతరూపమును దాల్చినవి. ఇప్పటికి వెలువడిన ఈ 'యాంధ్రవాచస్పత్య' భాగమంతయు నించుమించుగ నీతీరుననే యున్నది. ఇందు నుదాహరణముగ నూలదృష్టికి గోచరించిన యీక్రిందిపదముల దాయమును గమనింపదగును :

[అంతర్హితిర్వ్యర్థకత్వము. వా. దానిలోనే యిమిడియున్న సందేహార్థము.] ఇది యేమిపదము, ఏమియర్థము ?

[అంప. స్వ. వి. అమ్ము. అంపకోల: చూ. బాణము 1.] ఈపదము సమస్తపదమునందలి భాగము; ప్రత్యేకపదము కాదు.

[అంబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ......... 4. మాతులాని, తండ్రితోడఁబుట్టినది: చూ. మేనత్త.] 'మాతులాని' అనిన మేనమామ భార్యకాని తండ్రితోడఁబుట్టినది కాదు. 7 వ అర్థమున 'మేనమామ భార్య' అనికలదు. 'మాతులాని' శబ్దమున కర్థము తెలియమిని పడిన పాట్లివి.

[అంబుభూషణము, సం. వి. అ. పుం. నీటితేఁడు: చూ. వరుణుఁడు 1.] అమహాద్రూపమునకు మహాద్రూపమునర్థము తప్పు. ఈపదమున కీయర్థమును మృగ్యము. ఈపదమునకుతరువాత 'అంబుభూషణుఁడు అంబుభూషితుఁడు, అంబుభూషుఁడు' అను మూఁడు మహాద్వాచకము లున్నవి. పైపదము నర్థమే వానికిని చెప్పఁబడినది. ఇదియంతయు వ్యర్థమగు పెంపు.

[అఁట. దే. అవ్య.....4. ద్ర. 2. అచ్చట, అంద. "అఁటఁ జనిఁగాంచె" స్వా. 1. అ. మా. తత్ర.] ఈపద మీయర్థమున సబిందుకము కాదు. నిఘంటుకర్త శబ్దస్వరూప నిర్ణయజ్ఞానదారిద్ర్య మాంధ్రకవితాపితామహున కిట్లు సబిందునిర్బిందు ప్రాసప్రయోగ కళంకమును దెచ్చిపెట్టినది.

[అబుణి. సం. విగ. ఇ. అప్పులేనివాఁడు : చూ. అనృణి.] ఈపదము నకారాంతము; ఇకారాంతము కాదు. 'అనృణి' అను పదమును గలదు. అదియు ఇకారాంతముగనే పేర్కొనబడినది.

[అక్షణప్రభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱపు: చూ. విద్యుత్తు 1; 2. విషామృతము : చూ. అభ్రమువు.] 'అక్షణప్రభ' తప్పు. 'క్షణప్రభ' ఒప్పు. 'విషామృతము' అనగా నేమి ?

[అక్షతము. సం. వి. అ. న. 1. కొజ్జా: చూ. పౌవిదల్లుడు.] ఈపదమున కీయర్థము కనుపించదు.

* [ ] గుర్తులలోనిది నిఘంటుభాగము.

[అక్షధూర్తిలము...(రూ. అక్షధూర్తిలకు)] మొదటిది తప్పు.

[అక్షవిశారదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నలచక్రవర్తి: చూ. రాజు 1.] దీని కీయర్థము తప్పు. 'అక్షవిద్యనెఱిగినవాఁడు' ఒప్పు.

[అగచాటు. ద్వ. వి......2. కష్టము: చూ. దుఃఖము.] 'అగచాటు' కాని 'అగబాటు' కాదు. ఈపదమునకు 'కష్టము' అను నర్థము లేదు. 'అగచాటు' అనిన కష్టము. 'అగచాటు' 'అగచాటు' పదములును కలవు. ఇది యంతయు 'చా' 'బా' లిపులభేదము తెలియమిని వచ్చిన యగచాట్లు కావలెను.

[అగ్నిమిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రకుఁడనురాజు: చూ. రాజు 1.] అగ్నిమిత్రుడు వేఱు; శూద్రకుడు వేఱు.

[అగ్నిమూల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆగ్నేయమూల: చూ. ఆగ్నేయి.] ఇది సంస్కృతపదము కాదు.

[అగ్రగణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అత్యుత్తముఁడయినవానిగా పరిగణింపఁబడినవాఁడు: చూ: శ్రేష్ఠుఁడు 2.] ఇది విశేషణపదము; విశేష్యపదము కాదు. 'వానిగా' ఏమిటి? పరిశోధకవాండిత్య జన్యము కాఁబోలు!

[అఘాయువు. సం. వి. అ. పుం......]

ఇది విశేషణపదము, విశేష్యపదము కాదు. అకారాంతమును కాదు; సకారాంతము. ఈపదమునకు జెప్పినయర్థములు విచార్యములు.

[అడవిపుట్టువు. ద్వ. వి. ఐరావతము ఇంద్రునియేనుఁగు: చూ. హస్తి] ఈపదమున కీయర్థ మెట్లు వచ్చినది?

[అడ్డంకి. త్రై. వి. = ఆతంకమ్: అడ్డము: చూ. నిరోధము 1] ఆతంకశబ్దమునకీయర్థము లేదు. 'అడ్డంకి' ఆతంకశబ్దభవమును కాదు.

[అడుగుదాఁటు. దే. స. క్రి. అ. క్రి. అతిక్రమించు. "నీ. కాళ్ళగజితిపద్మ నీతని నేత్రమముగ విమతపద్మములంగవింపఁజాలు." నై. 6. ఆ. 146: చూ. దాఁటు 6.] 'అడుగుదాఁటు' పదములేని యుదాహరణ ముద్ధరింపబడినది. 'అంగవించు' పదమున కిది యావశ్యకము. అచ్చట నీయబడినదికూడ.

[అడ్డెడు, దే. విశే. రెండుమానికెలసరకు.] అడ్డ + ఎడు (పరిమాణార్థకము)=అడ్డెఁడు. 'ఎఁడు' పారిభాషికముగ నుండవలెను. 'సరకు' ఎందుకో!

[అన్నువ. దే. వి. 1. అఁడుది. ఆతివ. చూ. స్త్రీ.....] ఈ పదమున కీయర్థము లేదు. 'అన్ను' అనిన అడుది.

[అన్యథా. సం. అవ్య. మఱియొకవేళ] ఈయర్థము తప్పు. 'అన్యప్రకారము' మొ. ఒప్పు.

[అన్యథా. సం. అవ్య. మఱియొకలాగున.] ఈపదము లేదు.

[అన్వేష్టరి. సం. విశే. అనుపది: చూ. వెదకెడువాఁడు.] ఇది అన్వేష్టృశబ్దము సప్తమ్యేకవచనము అని తెలిసినట్లు లేదు 'నిఘంటుకర్తకు.

[అబ్బాటు. దే. వి. 1. అకస్మాత్తు: చూ. దబ్బాటు.....] పదము, అర్థముకూడ తప్పు.

[అభ్యంగనవిధి, అభ్యంగనవిషేకాలము] ఈపదములు తప్పు. 'అభ్యంగము' కాని 'అభ్యంగనము' కాదు. 'అభ్యంజనము' అనియు కలదు.

[అభ్రముపు. సం. వి. ఉ. పుం. ఇంద్రుని యేనుఁగు. ఐరావతము చూ. హస్తి] ఇది యొక అభ్రాభ్రశబ్దార్థసృష్టి.

[అభ్రము. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. అభ్రకము...2. కర్పూరము, ఆకసము; 3. మబ్బు.....4. సువర్ణము, బంగారు .....5. సుర లోకము, వేల్పుటెంకి; 6. ఇంద్రదిగ్గజముభార్య.] ఇట అర్థము, లింగము, అర్థము అన్నియు తలక్రిందులయినవి. దీనితర్వాత [అభ్రముపల్లభుఁడు. అం. చూ. అభ్రము. 6.] అనికలదు. ఉదాహరించినపట్టి 'అభ్రమువల్లభుఁడు' అనుపదమునకు 'ఇంద్రదిగ్గజముభార్య' అని యర్థము. పుంలింగశబ్దమునకు స్త్రీలింగార్థము! వింత! ఇంకనువింత: [అభ్రముపు. అం. 1-పై-; 2. విహాయస్సు: చూ. అక్షిభ్రమణ 2.] ఇకచూడను పదార్థముల లింగవ్యత్యయము!! 'విహాయసు' కేమిరయో!

[అతి. అప. వాకనార్థ మై రూపాంతరమున వచ్చినప్రత్యయము రూపతి, సాంపతి. మొ. ఇదిక్త్యర్థము.] ఈవివరణ మెంత యూనమ్మతియును గొలుపుచున్నది.

అవంతయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము. "ఉదుహ్యాఃఖకయక్త్రస్యాః బాహ్లికాశ్చత్రిగర్తకాః దాశేరకాముమగన్ వోమాలమా(వా)స్యారవంతయః" త్రి. శే. భూ. చూ. దేశము.] ఆవంతిః. ఆవంతీ అను ఇకార ఈకార—అంతపదములకు బహువచన రూపమయిన 'అవంతయః' పద మిట్లు 'అవంతయము' అను వివిత్ర రూపమును పొందినది.

[ఆయోగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యస్త్రీకి శూద్రునివలనఁ బుట్టినవాఁడు; 2. భార్యా వియోగము నుననాఁడు.] రూపము తప్పు 'ఆయోగవుఁడు' ఒప్పు. "శూద్రాదాయోగవః క్షత్తా" మనుస్మృతి. వద్రెండగము క్షత్తవృత్తి. రెండవయర్థము మృగ్యము.

[ఆరము. దే. వి. 1. ఆఱవభాష, ద్రావిడభాష: చూ. భాష 1......] 'ఆఱవభాష' తప్పు. 'మహారాష్ట్రభాష' ఒప్పు.

[ఆలవ్యాలము. సం. అవ్య. పలుకవలదనుట.] ఇది యేకపదము కాదు. ఆలవ్య, అలం అనురెండు ప్రత్యేకములగు అవ్యయములు.

[ఆవరింత. దే. వి. 1. రూ. ఆవలింత: చూ. వాఫిక...] ఈపదము తెలుగుభాషయందు మృగ్యము. 'ఆవులింత' నిర్దుష్టము. ఇంవది యు కలదు.

[ఆశ్రయాసి. సం. వి. స. పుం. అగ్ని: చూ. నిప్పు.] ఈరూపముగలపదము లేదు.

అలీనలులాయము. అలీనమీనము, అలూనశాకీకులము. అనరూ పాలింగనము, అనిర్వ్యూఢప్రబంధము, అన్వీక్షకీకృత్తము, అత్తిగంధము, అనందోబ్రహ్మ, ఇంద్రమహోత్సవము. ఏనోనికరుంజము ఇత్యాదులగు పదములెన్నియో యుండెక్కనవి.

[ఇతఃపరము. సం. క్రి. విశే. అనః చూ. ఇంతకుమన్న.] ఇది యొకగొడవ. 'ఇంకమీదట' అనియుండవలెను. ఇది (ఇతఃపరం) అవ్యయము. దీనికి అంతము, లింగము మొ. లేవు.

[ఇద్దుగ. ద్వ. స. (ఇరు + దుగ) చూ. రూ. ఇత్తిగ. "క. ఆ త్రివంబి త్రిగదుగ......దెచ్చున్." ఉ. హరి. 8. అ. 121.] 'ఇద్దుగ' వేరు. ఇత్తిగ వేరు. 'ఇద్దుగ' రెండురెండ్లు. 'ఇత్తిగ' రెండు మూళ్లు.

[ఇద్ధము. అవ్య. 6. ఈలాగు: చూ. ఇట్టు.] ఈ పదము తప్పు. 'ఇత్థము' ఒప్పు.

[ఇప్పిగోలు. దే. వి. ఇచ్చుగింతి: చూ. కవ్వుతి. 1] ఇట్టిపదము తెనుగున అపూర్వము.

[ఇరుపేద. దే. వి. మిక్కిలి పేదవాడు: చూ. బీదవాడు.] ఈపదము తప్పు. 'నిఱుపేద' ఒప్పు. 'ఇరు' 'నిఱు' శబ్దములు సమానార్థకములు కావు.

[ఇల్లుదాల్పువాడు. ద్వ. వి. లచ్చిమగడు: చూ. విష్ణువు. 1] అకయువారమకొఇది. ఇట్టివింద లెక్కకు మిక్కిలిగ నున్నవి.

[ఇష్టాపూర్తము. సం. విశే. కోరిక నింపబడినది.] ఈ యర్థము తప్పు. 'ఇష్టమును పూర్తిచేయుట' అని తలచినట్లున్నది. 'ఇష్టం, పూర్తం' అనుపదములసమాహారమిది. 'ఇష్ట' మనగా యాగాది కార్యము; 'పూర్త' మనగా కూపతటాకఖనన దేవాలయనిర్మాణాది కార్యము.

[ఈం (?) టియ. దే. వి. కుంతలమను వాయుధము...] 'కుంత' అము క్రొత్తఆయుధము కాబోలు.

[ఈడుపాయము. ద్వ. వి. ప్రాయము చూ. వయస్సు 1.] ఇది యేకపదము కాదు. రెండుపదములు: ఈడు, పాయము. ఇవి సమానార్థకములు. 'ఈడు' పదము 'ఈడులేనివాడు' అనుపదమున వాడ్బింపబడియుంకముగ నున్నది.

[ఈత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట.....] ఇది తప్పు. 'ఇత్వరి' ఒప్పు.

[ఈరాలు. దే. వి. బ. తుప్పు. చూ. దాద 2.] బహువచనపదమున కేకవచనమర్థము. మరియు తుప్పవేరు.

[ఈవు. దే. స. 1 నిశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము......అవ్య. 2. ఒసంగవు. చూ. రూ—ఇయ్యవు.] ఒకటవఅర్థమున అవ్యయము కాదు. 'ఇచ్చు' ధాతువునకు మధ్యమపురుషైకవచనము, వ్యతిరేకార్థకము.

[ఉక్కు. దై. వి. 1 = ఉల్కా. ఉమ్మ......2. ధైర్యశాలి: ......] ఇది ఉల్కాశబ్దభవము కాదు; దేశ్యపదము. రెండవయర్థము మృగ్యము.

[ఉచ్ఛ్వసనము. సం. వి. అ. న. ఊపిరివిడుచుట.] కాదు: ఊపిరిపీల్చుట. దీనికి పర్యాయములగు పదములకన్నిటికి నర్థమిట్లే కలదు. 'ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములు' అనుదానికిమాత్రము 'ఊపిరి పీల్చుట, విడుచుట లోనగునది' అనికలదు. ఇట 'లోనగునది' అనుట యేలనో!

[ఉజ్జగము. దై. వి. విడుపు:.....] 'ఉజ్జనము' కలదు కాని 'ఉజ్జగము' కానరాదు.

[ఉడవు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1 ఒకనక్షత్రము.] ఇది నక్షత్రసామాన్యవాచకము కాని ప్రత్యేకమొక్కదాని పేరు కాదు.

[ఉదురు. సం. వి. ఉ. పుం. 1 ఎలుక] తప్పు ఈ పదము. 'ఉందురువు' ఒప్పు.

[ఉద్రథము. సం. వి, అ. పు. 1. కుక్క. చూ. శునకము...] ఈయర్థము మృగ్యము. ఈపదమునకు 'రథకీలము' అనునర్థము కలదు. అది యందు లేదు.

[ఉన్నతానతము. సం. విశే. (అ, ఆ. అ) వంగినది: చూ. బంధూరము.] మెరక పల్లములుగలది అనగలెను (Elevated and depressed.)

[ఉప్తకృష్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దున్ని విత్తులు వేసిన పొలము: చూ. భూమి. 1.] పదము తప్పు. 'ఉప్తకృష్టము' ఒప్పు. అర్థమును తప్పు. 'విత్తనపిదప దున్నినపొలము' ఒప్పు. 'బీజాకృతము ప్తకృష్టం; బీజవపనానంతర కరితక్షేత్రము.

[ఉవోధుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంసలుడు: చూ. లావరి] ఈపదమున కీయర్థము కానరాదు. 'అంసలుడు' అను నర్థమిచ్చి 'చూ. లావరి' అన్నారు. 'అంసలుడు' అనిన 'బలిసినవాడు' 'లావరి' అనిన బలముగలిగినవాడు. రెండు సమానార్థకము లనుకొనుట భ్రాంతి.

[ఎడపక. దే. అవ్య. ఎడతెగని క్రియ. "క. ఎడపక క్రతువులు దపములు" వేమన. 614 చూ సతతము.] 'ఎడయు' ధాతువు వ్యతిరేకక్త్వార్థక మిది. దీనియర్థము 'నిరంతరముగ' నని. 'క్రియ' ఎందుకో!

వీరి 'ఎలుక' ఎలక, ఎలుక, ఎలిక, ఎలికె ఎలుకె ఇత్యాదులగు రూపములను పెక్కింటిని దాల్చినది. ఇన్నిరూపములు ఎలుకబోను, ఎలుకవల, ఎలుకచెవి మొదలగు సమస్తపదములలోను వచ్చినవి. ఇట్లు బహురూపములను పొందిన పదములు నూరులకొలది నున్నవి. 'ఆంధ్రవాఙ్మయమహోదధి' నిఘంటుకర్త! శబ్దదారిద్ర్యము వీరికింతైన పట్టదు.

[ఎత్తిపోంతి. పా. శవమును కాల్చిన భస్మములను సంచయనానంతరమున ఎత్తినీటబోయుకర్మ: చూ. సంచయనము.] అర్థము, వాక్యరచనయు నపూర్వపాండిత్యమును ప్రకటించుచున్నవి.

[ఏతలము. దై. వి.=ఏకల, వననూకరము.] ఈపదము తప్పు.

[ఏనాంసి. సం. వి. ఇ. న. బ. దోషములు: చూ. పాపము.] ఈపదము ఇకారాంతము కాదు. సకారాంతనపుంసక లింగమగు 'ఏనస్' శబ్దమున కిది బహువచనరూపము.

[ఏబరాసి. వై. వి.=ఏభ్యరాసి, అం శేద: చూ. ఎంబన్న.] ఏభ్య రాశిపదము త్యాజ్యము.

[ఒకా్కణించు. వై. వి...చెప్పు.] 'ఒకా్కణించు' కాని 'ఒకా్కణించు' కాదు.

[ఒచ్చుబడి...] 'ఒచ్చుబడి' అనవలెను.

'అలంకారము' పదము నర్థవివరణాదులతోఁగల విచిత్రపద ములలో నతివిచిత్రములుకొన్ని: [స్నేహాక్షయము] ఇది అలం కారము కాదు పరిసంఖ్యాలంకారోదాహరణమునగల పదము. [అన్యత్పర్యాయోక్తము, అన్యద్విషమము, అన్యాతుల్యయోగిత, అన్యత్పర్యాయోక్తి, అన్యావినోక్తి, అన్యాసంగతి, అపరాతుల్య యోగిత, అపరాసంగతి, అపరంవిషమము] వీని వంటియున్న అన్యత్, అన్య, అన్యా, అపర, అపరాపదములు ఆయాయలంకార ముల నేకొకవిధము గలదనుటను తెలుపునవి. ఇది తెలియక ఏక పదములుగను, ప్రత్యేకాలంకారములుగను పఠింపబడినవి.

ఒక, ఒకడు, కొమరుఁడు, కొమరిత ఎవతె ఇత్యాదిపదములకు గల యసంఖ్యరూపాంతరములను, సమానార్థకములగు వానిని ప్రత్యే కపదములుగ నుదహరించుటచేత గ్రంథము విపరీతముగ పెరిగినది.

ఇంకను అసంబద్ధములగు సమస్తపదములు సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషలవి యిందు చేరినవి. మచ్చున కట్టివి కొన్ని:

[అతిదీర్ఘాత్రిహ్రస్వాంగము, సం. వి. అ. న. విధవాలక్షణము: చూ. లక్షణము. 1]

[అతిస్థూలమహోకృశాంగము.] ఇదియు 'విధవాలక్షణ' మట.

[అత్యధికకేంద్రీకరణము. పా. మిగుల సూక్ష్మమగు మధ్యభాగ ముగా గనుగొనుట.]

[అత్యవసరసందర్భవ్యయము. పా. చూ. అగత్యవ్యయము.]

[అపనపున్యాయమూర్తి. పా. కల్లోల సమయములందు ప్రభు త్వ మదనముగ నియమించు న్యాయాధికారి.]

అన్యత్రిసంధివైకల్పికము, అనభిహితకర్త, అన్యదేశ్యములు, అప వాదసూత్రములు, అస్మచ్ఛబ్దము, అస్మదర్థకము, ఏకదేశాన్వయము, ఏకవచనబహువచనములు, మొదలగుపదములు వ్యాకరణశాస్త్రసం బంధులు, వాటివివరణములు కలవి తరచు ఇందువచ్చుచుండును. 'ఏకవచవబహువచనములు' అనుపదముకడ అనేకశబ్దముల కేకవచన బహువచనరూపము లేకరువుపెట్టబడినవి.

అమరావతిస్తూపములు, ఆంధ్రమండలము, ఉత్తరకళింగము, ఉత్తరసర్కారులు, ఎడ్వర్డుఅల్బర్టు, ఎడ్వర్డుదికన్ఫెసరు, ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకము, ఐతిహాసికమండలి, ఐనీఅక్బరీ, ఐమూలపంష్టె చెట్టము, ఒడ్డాదిచోడవరము, ఒడ్డాదిజయంతరాజు, ఒడ్డాదిమత్స్య వంశీయులు, ఒరిస్సా మొదలగు చరిత్రపదములు లెక్కకుమిక్కిలిగ నున్నవి. వీని వింతవివరణమువలన గ్రంథము విపరీతముగ పెరిగినది.

వైద్యజ్యోతిషశాస్త్రములయు, ఇతర శాస్త్రములయు, వాక్య ములు, (ఔషధాదియోగములు) పదములు; గ్రంథములయు గ్రంథ కర్తలయు నామములు; నేటికాలపు పాఠశాలల విజ్ఞానవాచకము లలో నొకత్రోవ, యొకతెన్ను లేనిరూపములతోనున్న విజ్ఞానసాం కేతికపదములు, శాసనములనామములు మొదలయినవియు కొన్ని కొన్ని వ్యక్తుల వ్యక్తస్వరూపములను దాల్చి యానిఘంటువున జేర బడినవి. సామెతలు, న్యాయములు మొదలయినవియు దీన నెక్కి నవి. వానివిచిత్రవివరణములు కేవలము ప్రహసనములు. సవర్ణద్వితీయ చతుర్థవర్ణములయు, లఘుగురు రేఫములయు సాంకర్యము దీనియం దంతటను గలదు. అర్ధానుస్వారవివేకమును బహుళముగ నుమార్గ మున బడిపోయినది.

ఇందు ఇంగ్లీషుపదములు నెక్కినవి. వానిసొరునకు మాదిరి కొన్ని. ఇంజక్షను (injuction), ఇండార్సీ (endorsee), యంప్లోయిమెం టు (employment), రెప్టిల్సు (reptiless), క్రైసెస్సు (crisis), ఎంబాసిడర్ (ambassadar), ఎక్స్క్లూషన్ (exclusion) ఎక్సు పోలటోజి (ఇకేమిటో!), ఎంటర్ ప్రనార్ (ఇదేమిటో! ఎతిమోలజీ (ఇదియు నేమిటో! కాని దీనికిరెండర్థములు నీయబడినవి: 1. మానవజాతిశాస్త్రము, 2. శబ్దవ్యుత్పత్తిశాస్త్రము. మొదటిఅర్థము నకు మూలపదము ethnology. రెండవయర్థమునకు మూలపదము etymology. 'ఎతిమోలజీ' ఇందేదియు కాదు.), ఎమ్యుల్సన్ (emulsion), ఎబ్సిక్కస్స (abscissa), ఏక్షన్ (action), ఏపరే టస్సు (apparatus), ఏవరేజి వెలాసిటీ (average velocity), ఒరిజినలు (original), ఇత్యాదులు వందలకొలదులు. actor ను 'యాక్టరు' 'ఏక్టరు' అనియు, advocate ను 'యాడ్వకేటు' 'ఏడ్వ కేటు' అనియు, paper ను 'ప్యాపరు' అనియు, Bombay, brother లను 'బొంబే', 'బ్రోదరు' అనియు, easy ని 'ఈజీ' యనియు, chair ను 'ఛయరు' అనియు నాంగ్లపదములను వికృత ముగ నుచ్చరించు టాంధ్రుల యవ్యక్తవ్యక్తిత్వమున కొక యుపల క్షణము. ఉన్నతోన్నతపట్టభద్రులకు సయితమిది యనివార్యము. ఇట్టి విపరీతవ్యక్తిత్వము నిందెక్కిన యాంగ్లపదములన్నియు నించు మించుగ కోలుపోయినవికావు. ఈపదముల యర్థమును చాలవరకు పొందకుండును. ఇట్టిది యీవాచస్పత్యము వైఖరి. దీనిని చూడజూడ నవ్వువచ్చుచున్నది.

ఇదియంతయు నిఘంటుపత్రముల నలవోకగా నటునిటు త్రిప్పు నపుడు కనులకుదగిలినది. ఇట్టి పనికిమాలిన చెత్త నెన్నిబండ్లకయిన చాలునంత నీ వాచస్పత్యమునుండి యనాయాసముగ ప్రోగుచేయ వచ్చును గ్రంథవిస్తరభీతి యడ్డుపడకుండునేని. కాని యట్టిపని అనావశ్యకము. దీని నిరుపయోగతను ప్రకటించుటకు, నిఘంటు సంధానమున నిఘంటుకర్త యనధికారితను నిరూపించుటను నీయు ద్ధృతభాగ మధికాధికము.

ఈ నిఘంటుకర్త యింతలంతలవారు కారు. 'ఆంధ్రవిద్యావాచ స్పతి, జ్ఞానగుణాకర, సాహిత్యసరస్వతి, ఆంధ్రవాఙ్మయమహోదధి' 'బిరుదాంకితులు.' 'లక్ష్మీనారాయణీయ' మను నపూర్వశుద్ధాంధ్ర

నిఘంటువును రచించిన కొట్ర లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులవారి పుత్రులు. ఆనిఘంటువునందలి వారికి దోషుపడినవారు. ఇదియంతయు వీరి 'యథార్థ' సంస్కృతాంధ్రపాండిత్యమును, వీరి ప్రజ్ఞను వేనోళ్ల జాటుచున్నది. ఈ నిఘంటువునందలి దోషబాహుళ్యమును వేయివేల నోళ్ల చాటుచున్నది. ఈమహాగ్రంథమును వెలయించి వీరు సాహసమున కేలొలసికొనిరిగదా! కాక, 'లక్ష్మీనారాయణీయము'ను రచించిన పండితోత్తముని పుత్రులైనను, వారికి తెలియని యొకపని బహుశః వ్రాయసకాండ్రు కొందరు, వారిమూలమున యీ మహా నిఘంటువును తయారుచేయుటకు పూనినారని తలంచి దీనికి దలకొనిరేమో! కావచ్చును. దీనికి 'శబ్దార్థసర్వస్వ'మని పేరుపెట్టుకొనినారు. ఇది కేవలము భ్రాంతియుత్తలకును ప్రమాదము. కాని వీరివలన వాఙ్మయమునకు గలుగనపకారము తీరునదిగాదు; ఎందుకనగా నేటికాలమున, ఈ 'ఆంధ్రవాఙ్మయమహోద్ధారము' నేటికాలమునందుండి యున్నది యుండినచో యీ సాహసపంక్తులు కొనలను. నేటి నిఘంటువులు బహుళముగా ఆంధ్రవాఙ్మయ ప్రపంచమునకు చేలకేగి యాంధ్రలోకము పలుమారులు వలనుకొనుచున్నది! సత్యముగ దీనివలనగాఁ బడిన వాఙ్మయము బాగుపడదు; తిరిగి రసము బుగిగిపోయును.

ఈ నిఘంటువు సంస్కృతభాగమునకు ప్రధానముగ మాతృక యొకటి యున్నది. అది 'ఆంధ్రటీకాసహితసంస్కృతనిఘంటువు'; 1875 వ సంవత్సరమున ముద్రింపబడినది. అదియా? తప్పులపాలైన ఇతరసంస్కృతాంధ్రనిఘంటువుల పేరునను గలరాని చిత్రాతిచిత్రములగుపదములు, నర్థములు గలవు. ఈ నిఘంటుకర్త యీనిఘంటువు తమ యథార్థపరిశ్రమమని, తమప్రజ్ఞ ఫలమని లోకమునకు ప్రకటించుటకుగాను సహకారితో గాని యానిఘంటువునందలి క్రమమునుసైతము తారుమారుచేసి అందలి తప్పులలెక్క నిండు పెక్కింతలు పొడిగించినారు. ఇతరనిఘంటువులపదములు నిందు ప్రవేశించినవి. కాని వానియర్థవివరణాదులును తలక్రిందులయినవి. ఇట్టి నిఘంటువు తమకవిత్వము కొంత, తాళ్లపాకవారికవిత్వము కొంత కలదిగా తయారయినది. ఇందలి న్యాయములను, లోపములను పెక్కింటిని, వానియర్థవివరణములను నందిరాజు చలపతిరావుగారి 'ఉపన్యాసదర్పణము' మూలము. ఇతరపదము లనేకములయు తద్వివరణాదులును నిర్ణయములకు మూలము లాంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వాదులు కలవు. వాని నన్నింటి నింగుస్మరింపక పోవుట నిఘంటుకర్త గ్రంథచౌర్యమునకు నిదర్శనము. ఇది బుద్ధిపూర్వక మని చెప్పుటకును వలనుగాకున్నది. అజ్ఞానము, అమాయకతయుం దుకు—ఈ నిఘంటుసంధానమునకే కారణమని చెప్పినను చెప్ప వచ్చును. ఇది శోచనీయము.

'ఈ నిఘంటురాజమునకు విమర్శకాగ్రేసర మహామహోపాధ్యాయ (?) బ్రహ్మశ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులవారు విశేషపరిశ్రమ కోర్చి పీఠిక (!) వ్రాయించి (?)' నిఘంటుకర్తను 'కృతార్థుం జేసినారు. అందు వారీనిఘంటువు నతిమాత్రముగ పొగడినారు: "గ్రంథకర్త ఆంధ్రుల నమ్యలంగా వింపని 'యాంధ్రవాఙ్మయసర్వస్వ'మను నిఘంటురాజమును బహుకాలము బహుప్రయాసపడి విరచించిరి. ఇందు నొక్కొకశబ్దమునుగూర్చి యన్నిన్ని విశేషములు తెలిసికొన వలసి యుండునో నవియన్నియుఁ గరతలామలకముగ నొసంగఁబడి యున్నవి. ఇది యాంధ్రసారస్వతమునకుఁ గలిగిన గొప్పలాభము. ఇంతున్న విశేషము లితరనిఘంటువులు కేనియుండుట లేదు. ఇదివఱకిట్టినిఘంటువు పుట్టియుండలేదు. పుట్టుచు నుండలేదు. ఇందనంత ములు సంస్కృతశబ్దజాలమును, నందరమగు నాంధ్రశబ్దజాలమును గూడఁ బూర్తిగఁ గలవు' * * * 'అఖండపండితులు కొందరైనను నీ యమూల్యనిఘంటువును శాస్త్రీయముగా విరచింపఁగలిగిరి. నానానాటకాదివాఙ్మయమువలె విరచింపఁబడిన వాఙ్మయము మనమిందు వెనుకఁ బడియున్న విషయము ననుసరించుమనని చెప్పుటకు సందియమింతయు నుండనేరదు. అంతకంటె నెక్కుడగుననికూడ (?) జెప్పవచ్చును. ఇదియంతయు స్వభావోక్తియే కాని యతిశయోక్తి కాదు. లోక మీనిఘంటురాజముయొక్క లాభమును బాగుగఁ దెలిసికొని దీనివి దప్పక ప్రతియింట నుంచుకొని సదా వాడుకొని లాభము నొందఁ దగినది" ఈవ్రాత యీ నిఘంటువు కొండ కొనకొమ్మున కెక్కుటకు చేయూతయయినది.

శ్రీ బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి విమర్శన స్తనశల్యపరీక్షవంటిది. సంపూర్ణవాక్యసమన్వయమున విమర్శకవకాశమే లేకపోవుచున్నను వాక్యైకదేశగ్రహణమున నవకాశమును గల్పించుకొని గ్రంథముల కొలది విమర్శను పెంచగల సమర్థులు శాస్త్రిగారు. ఇట్టివారీనిఘంటువు నింతకొనియాడిరన్న నేమనవలెను? నిఘంటుకర్తయందలి దాక్షిణ్యమా? తత్పాండిత్యమునందలి విశ్వాసమా? పీఠికయందు మనకృతములయిన కతిపయపదముల యర్థవివరణాదులను సంస్కరించి పీఠిక యందుజేర్చి తమబాధ్యత దీరినట్లు సంతృప్తినంది యిట్లు పొగడుటయా? ఇందేదియైనను శాస్త్రిగారివంటివారి కిల్లవిధముల దగని కార్యము. ఇట్టికార్యములు దాక్షిణ్యమునుబట్టి జరుగుచుండుట గలదు. ఇదియు నట్లు జరిగినదే యైనచో జ్ఞానకృతమగు వాఙ్మయ ద్రోహ మనకతప్పదు. ఇంతేకాక శాస్త్రిగారి పాండిత్యమునకు సింకశంకమును కాకమానదు. వీరిపొగడ్తయందు దీక్రిందియొక్క వాక్యము మహమ్మాటికి సత్యము. 'ఇదివఱకిట్టినిఘంటువు పుట్టియుండలేదు; పుట్టుచునుండలేదు.' ఇకముందిట్టిది పుట్టనుబోదు. ఇది యనిశ్చయము.

ఉద్దండపండిత ప్రఖ్యాతులు పలువు రీనిఘంటువు నత్యంతము ప్రశంసించినారు:

1. వాడ్రేవు పురుషోత్తమకవిగారు; వీరు సరసచతుర్విధకవితా సామ్రాజ్యధురంధరులు. వీరి యభిప్రాయభాగము—

'బిరుదము లెన్నియో నమరు

పెద్దగు శ్యామలకామశాస్త్రి కు
నిరతరదీక్ష నూని యొక
శ్రేష్ఠనిఘంటు వౌనర్చె.'

2. ఘంటాశత గ్రంథకరణధురీణ శతావధాన విద్వత్తిలక సాహస నామాంకితులు పండిత భూషణులు శేమూరి శ్రీరామశాస్త్రిగారు; వారి అభిప్రాయైకదేశము:

'** శరపనిఘంటుపుస్తకము
కావలెనన్న పదార్థబోధలన్
కరపమె యౌనటంచు కవికాంక్షితమై **'

అని కలదు.

3. గోటుగంతు అచ్యుతనారాయణశర్మగారు; 'కవిభూషణ' బిరుదాంచితులు. వీరి యభిప్రాయమున విలువగలభాగము.

'ఆంధ్రభాషావధూటికి యయ్యసురభాష
కేలు గాంజాల వయ్యని విపులు క్రొత్త
క్రొత్తపలుకులం బలికించి కోర్కె మిట్లు
మాన్పకుంటిన వాంధ్రవాఙ్మయుషుకీర.'

4. చిలుకూరి చల్లయ్యశాస్త్రిగారు; వీరు వైయాకరణులు.

'ఏపదార్థములందు లోటింత లేక
సౌమనస్యంబు వాటిల్లు సకలశబ్ద
ములను నేరిచి కూరిచి పోల్కిలేని
యిట్టికోశంబు రచియింప నేరికగును.

కావి.

5. రావూరి దొరస్వామి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యము గారు. బి. ఏ., బి. యల్.,
ఏమనుచున్నారు?

'సంద్రాదిని నోలలాడితిని బా
వా, మీ సుప్రజ్ఞావిశే
షానూనంబగు సత్క్రియాఫలము "వా
చస్పత్యముం" గాంచి భా
షానవ్యోత్తమయుక్తభూషణము, వి
జ్ఞానాధిసర్వస్వమున్
నానాసత్పదమూలవిస్తరణమున్
మాన్యాతిసుశ్లాఘ్యమున్.'

అన్నారు.

6. కిర్లంపూడి సంస్థానకవులు సత్యవోలు కామేశ్వరరావుగారు;
అభిప్రాయ మిట్లున్నది:

'ప్రభువులయూతలేమి నిలు
వంబడజాలక తూలి భాష బల్
ప్రభ కెడఁచుండ నీదు నవ
పద్యనిఘంటువు వింతకైద్యుడై
యుభయపదంబులం బలుబ
లోన్నతిఁ గూరిచి నిల్వఁబెట్టి దా

నభయము నొసంగు మందిడకె
యద్దిర శ్యామలకామధీమణీ!'

7. Komanduri Sitagopachary M. A., B. L., in his 'Foreword' to the book, said:

"The present dictionary will be of great use also to all authors and writers in Telugu."

8. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారు; * వీరు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ భూతపూర్వోపాధ్యక్షులు. వీరేమనుచున్నారు?

'తమచే విరచింపబడుచుండు నాంధ్రవాచస్పత్యము అమూల్యమైన నిఘంటువు. దీనిచే మీరలు మాతృభాషకుఁ జేయుచుండు కృషి వర్ధమానమగును. ఇది యొంతయు సమగ్రమైన సంహిత. ఈమహోద్గ్రంథము కొనియుండగ తమకు నమస్క్రియ సంపుటెల్లు నయుటకు సందేహము లేదు.'

9. ఆవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ఆంధ్రవ్యాసనిపుణ, బాలకవి సింహ, సాహిత్యసామ్రాట్, పండితేత్యాదిబిరుదభూషణులు వీరు.

'***శబ్దరత్నాకరము, శబ్దార్థచంద్రిక. గాంగేయ నిఘంటువు లీవాచస్పత్యమునకెన బర్యాయపదములు బాహుళ్యములుగా లేవు. కవిసమాగుల కత్యవి గకుకరమనుగా నున్నవి. తమ నిఘంటురాజ మద్వితీయమైనదంచెక బోధనాపద్ధతిగా నున్నది. **** అత్యరాత్యాయకమైన ప్రతివ్యక్తికి సులభముగ బోధపడునట్లు వాచస్పత్యముంట గదుసంతసము. ***' ఇత్యాదిగ వెలవిచ్చిరి.

10. జనమంచి సీయరామస్వామిగారు, ప్రధానాంధ్రపండితుడు, మ్యునిసిపల్ హైస్కూలు, అనకాపల్లి. వీరు

'మీనిఘంటుపద్ధతి నన్నత్యానంద మగునిమయ్యెఁ గావించినది. ఈయుత్తమగ్రంథము నవాంధ్రగీర్వాణభాషా వైశారద్యమునకు నిదర్శనమై, పండితులకుఁ బరమమిత్రమై, విద్యార్థులకుఁ గామధేనువై, కవులకుఁ బెన్నిధానమై, పాఠకులకుఁ జింతామణియై, యాంధ్రవాఙ్మయ కంఠాభూషణమై, గ్రంథాలయములకుఁ గల్పతరువై, నిఘంటువులకు శిరోరత్నమై విరాజిల్లునని నేను విశ్వసించుచున్నాను.' అని పొగడినారు.

11. నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారు

'ఇది యఖిలాంధ్ర శబ్దపర్యాయ పదోద్ధారకమును, మహాకవి ప్రయోగాధారస్మారకము నాట రచయితలకుం బఠితలకుంగూడ మహోపకారకమును. లక్ష్మీనారాయణీయశస్మారకమునై యాంధ్ర భాషాయోషాహార హీరాయమానంబుగా ధారుణీతలంబున నలరారనయ్యెడు**' అనునది వీరి యభిప్రాయము.

12. భారతితీర్థప్రధాని బుట్టాశేషగిరిరావుగారు (మం. ఏ. విజయనగరము) ఇట్లు వెలవిచ్చినారు:

"*** శబ్దనిర్వచనములు చాలా జ్ఞానదాయకములుగా నున్నవి. ఇది కేవలము నిఘంటువుగానే కాక విజ్ఞానసర్వస్వమువలె నుపయోగపడఁగలదని చెప్పవచ్చును."

13. విజయనగరము శ్రీ మహారాజా కళాశాలా ('భూతపూర్వ') ఆంధ్రగీర్వాణభాషాధ్యాపకులు మాడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యుల

గారి యభిప్రాయ మీ క్రిందిది:

"** సంస్కృతి వాఙ్మయమునకు రచించిన "వాచస్పత్యము" అను మహానిఘంటువును బోలినది సకలాంధ్ర గీర్వాణ శబ్దజాలముతోఁ గూడినది యగు "వాచస్పత్యము" ను నొక పెద్దనిఘంటువును గూర్చి లోకమున ప్రకాశింపజేసిరి. ** ఇదివరకు వాడుకలో నాంధ్రనిఘంటువు లన్నిటికంటె విపులతరమయి వ్యాపకమై యున్నది. ఇటుపైని నిఘంట్వంతర నిర్మాణమున కవకాశముండదని నాయభిప్రాయము."

ఈయభిప్రాయ భాగములన్నియు నిఘంటు సంచికలయందు సంపూర్ణముగ ముద్రితములయినవి. ఇట్టి యభిప్రాయముల నీయబూని కొల్పిన సాహసము నేమనవలెనో తెలియకున్నది. లేక, పండితాభిప్రాయములను నిట్టులేయుందురు కాబోలు!

ఈనిఘంటువున 'పత్రికలు' గూడ తెగపొగడినవి. సామాన్యముగ నేటి తెలుగుపత్రికల యభిప్రాయములు ప్రమాణబద్ధములు కావు. కాని కొన్నిటిపిమాత్రము కొంత ప్రామాణ్యమని యంగీకరింపవలసి యుండును. ఇదియంతయు 'అంధపరంపరాన్యాయము' నకు దృష్టాంతము గానున్నది. అబ్బ!! ఆంధ్రలోక మిట్టు గ్రుడ్డియయ్యెనేమి?

ఈకాలమున తెలుగుదేశమున లెక్కకు మిక్కిలిగ చెదపురుగుల వలె బయలు దేరుచున్న పనికిమాలిన పుస్తకము లొకట నాంధ్ర వాఙ్మయమహాకృతమును చీడవలె దగుల్కొని తినివేయుచున్నవి. మఱియొకటి స్వకస్థ్య మనునంతయు లేని వ్యాకరణాది భాషాసూత్ర ధూమాకుతము దానిని పేరులతో నజ్ఞాత లూగించుచున్నది. మయిని సంతతించిల: జాతీయరచనా విహంగములు దానికొమ్మలను చివుళ్లయందే కొరికి కొరడువారి చేయుచున్నవి. ఇపుడీ "యాంధ్ర వాఙ్మయమహోదధియందు జన్మించిన యీ నిఘంటు బడబానలము దానిని చుట్టుముట్టుకొనినది. దీనితో నది సజీవమై యుండుననువాస యంతరించినది. అమంగళము దూరముగాగాక! ఆంధ్రహృదయము అన్యభాషాలాలసమయి తద్భాగ్యమునకు పాలుపడి మాతృభాషాభిమానశూన్యముగుటయే యీ ముప్పునకు ప్రధానకారణము.

ఈనిఘంటువున కిప్పటికి పోషకులు, చందాదారులు మొదలగు వారు మూడువందల కెక్కుడుగ చేరినారు. వీరయినను నిఘంటువు నిరుపయోగతను తెలిసికొనజాలరయిరి. ఇదియంతయు నింద్రజాలము వలె కనఁబడుచున్నది.

శబ్దరత్నాకర మిప్పటికందు నాంధ్రనిఘంటువులలో నుత్తమమయినది. అదియు నసమగ్రము, సంస్కారాపేక్షము. కావున నెరొక చక్కని నిఘంటు నావశ్యకము. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు అపారధనవ్యయమున సహించి యిరువదియేండ్లనుండి యొక నిఘంటువును గూర్చుచున్నది. రెండుమూడేండ్లక్రిందట వావిళ్లవా రొక దానిని తయారుచేయించుచుంటిమని ప్రకటించినారు. ఇవి ప్రామాణికములుగా నుండవచ్చును కాని ఇవి యెంతవరకు సాగినవో; ఎన్నడు వెలుగున బడనున్నవో?

ఇంతలో నీ'పిచ్చి' నిఘంటువు తలపడి దేశమున వ్యాపించుచున్నది; దేశము ధనమును కొల్లగొట్టుచున్నది.

ఇట్టినిఘంటు తత్త్వమును ప్రకటించుటవలన 'నిఘంటుకర్త' కారకముగ నపకృతి యగును గాని భాషకు, దేశమునకు నీనిఘంటువు వలనగలుగు నపకృతిముందది యొక లెక్కలోనిది కాదు. వారింతట నయినతమయసామర్థ్యమును తెలిసికొని యీనిఘంటు ప్రకటనమును మానుకొనుట తమకు, భాషకు, దేశమునకు సర్వథా శ్రేయము.

కృత్తివెంటివారి 'నెల పొడుపు'

హనుమదింద్రకంటి

ఇది యొక చిరుకావ్యముల ప్రోగు.

రచయిత 'కృత్తివెంటికులసాగర'చంద్రుడు.

అసలే 'అరఘటి శతావధాని' అపైన 'కవిభూషణుడు' కించ కళాచార్యుడు (M. A.) అగు 'సుబ్బారావుగారు.'

ఇక వీరి రచన స్పృహణీయము కాకపోతుందా? అని ఈస మాట.

"భావకవిత్వమును కొందఱల్లరి పాఠకుల నగ్గోలుపఱచు నికృష్టలము" లని పాడిచిన ఈ కాలను అందులో కిద్వపద్దని కవి చేశాడు.

కాని—దీనికి "భావ-పేరు" పెట్టి పేరులోనే పోరుపెట్టారు. 'నెలవంక' అని ఒక భావకావ్యం ఉన్న సంగతి ఎరుగ రేమో. అయితే: 'కపిచంద్రుని వానిని గాంచినారు' కనక ఈచాపల్యం తప్పదు కాబోలు.

'వ్యర్థకుచశల్యపరీక్షలకు దిగక రసగ్రహణశాలురుగనే' ఈకావ్యమును చదువవలె నని రచయిత 'ఫర్మానా'

మహాప్రసాదం—

కావ్యంలో రసస్ఫూర్తి ఉంటే పఠిత తప్పులను త్రొక్కుకుంటూ పోయి ఎలాగూ, ఆనందిస్తాడు. "కావ్యం...పరనిర్వృతయే" కనక.

కావ్యానికి ప్రాణం అయిన రమణీయార్థం చిక్కకపోతే విమర్శకుడు డాక్టరువలె ఆకావ్యశవాన్ని కోసికోసి ఏపరీక్ష అయినా చేస్తాడు. అప్పుడు అజ్ఞానమంతా అన్నీ 'దర్యాజాల' దగ్గర మాట్లాడవలసిందే.

"నిజముగ కావ్యమందు 'గల నిగు" తీసి గిరీశప్రభువులాగ ఖండాంతరాల్లో ప్రజ్వరిల్లచెయ్యలేకపోయినా "కావ్యరత్నముల

గాంచి యసూయ వహించ''కుండా ఈ 'నెలపొడుపు'లో ఏము న్నదో సమీక్షాదృష్టితో చూస్తాను.

కవిత్వం:—ఈయన రచనలో మృదువైన స్వభావోక్తి ఉన్నది. దానికి తగిన పదాల పొందిక ఉంది. ఉదాహృతి: "ఉరుమురుమ గా చుపిల్లపై కురక లెత్తె"

కాని కోమటిపద్దులాగ ఒకప్పుడది జాబితా అవుతుంది. "పని గలిగి పుష్కలమ్ముగ బ్రాహ్మణులకు, తేల తీరిక లేదు దర్జీలకు, బని చేర నగిపాలి కిప్పుడు చేతినిండ" (దసరాపండుగ)

"స్వభావోక్తి రసౌ చారు యథావద్వస్తువర్ణనం" అన్నారు పెద్దలు.

కవిత్వానికి భావనాశక్తి నికషం.

అయితే ఇందులో చాలావరకు భావాడంబరం ఉంది కాని భా : శుద్ధి లేదు.

'పూలగంప' తలబెట్టకుని 'పూలబ్బి' అవూ లట్లాంటివి, ఈవూ ట్లాంటివి అని చలాకీగా పోవడం బాగుంది—కాని—

ఉబ్బితబ్బిబ్బులై యూహార్ణవతరంగ
కల్లోలతకు చాల యల్లలాడ,

కవి 'పూలబ్బి' చాటున ఉపన్యాసాలు అసందర్భంగా పేల టడం భావశుద్ధికి భంగకరం. అయితే పింగళివారి గంపలో స్టేసి మారుబేరం సాగించితే దివాలా తగిలింది పాపం!—పైగా.

'సొంత మడిపంట' ట
'ఎరువు కొసంత లేదు' ట గోరం, గోరం,
సొంతమడిపంట ఇంకొంచెం చూడండి.

"కీర్తి కాంతారతికి మరుకేళి ముక్తి
కామినిసంగమున తార్పకత్తె"

ఇది 'శ్రవణానందం' లోని గురుద్రవ్యం కాదంటారా? బలిజే పల్లివారి చీకటిపిసాలి

"ఏనాటి మాటలో ఏతేర కవిరాజు
లెదురేగి సత్కార మిచ్చు టనిన"

'పుష్పమాల'

ఇది సత్యనారాయణగారి ఆంధ్రపౌరుషంనుంచి దత్తత.

ఏనాటి మాటలో భూనాధవంశదీ
పాయితుం డైనకృష్ణావనీంద్రు (డు)

ఆంధ్రపౌరుషం

'వెన్నెల' అనే కావ్యంలో కూడ భావశుద్ధి లేదు. వర్ణ్య మైన వెన్నెల ఉపసర్జనమై భావాడంబరం విస్తరిల్లింది. వ్యంగ్యంగా నైనా వెన్నెల సమ్యక్స్ఫూర్తి లేదు. మనోహరం మైన వెన్నెలమీద కూడా 'అరఘటీకతానధానం' అడుగుపెట్టింది. ఇందలి చాలా కావ్యాల భావన ఊగక సాగిపోయి విసుగుపుట్టిస్తుంది. మరిన్ని ఇందులో పాతకవిత్వపు చాదస్తాలూ, కొత్తకవిత్వపు పేచీలూ సమృద్ధిగా ఉన్నాయి.

మొత్తంమీద కవిభూషణుని కవిత్వానికి నూటికి ౨౦ మార్కులకన్న రావు.

శైలి:— ఈకావ్యంలో ఒక నిర్ణీత మైన శైలి లేదు. కవిత్వం పరిణతికి వస్తే కాని శైలి ఒక దారిలో నిలబడదు,

ఒకచోట మృదు వైన చక్కని శైలి—

"చిరుమబ్బుల ముసుంగు తెరల మాటుననుండి
ఇంద్రాణితో వచ్చు నేమొ యనగ"

ఒకచోట 'పులగం' శైలి—

'కేవల ఖేలన కేళింత గాదు'

'మనసార నొవర్ప యతిష్యమాణయై'

ఒకయెడ యొగుడు దిగుడు శైలి—

"ఘస్మరత కూడ దెంతొ ముఖ్యవిషయ మిది"

'దిధిషుడా! లేగు నీకెందు'

అన్వయం:—చూడండి.

'సంస్కరణాదృష్టి విషబుద్ధి పాంథుకమ్ము'

అన్వయం లేని యతిప్రముఖులు నెగడుగారు, నెరిగారు, మతిగారూ, నూటిగారూ ఎడనెడ దర్శనం ఇస్తారు.

అనుప్రాస కక్కుర్తికి అన్వయం చాలామట్టుకు చెడగొట్టుకున్నారు. ఉదాహరణం 'పూలగంప'

చ్యుతసంస్కృతులు:—కావ్యమును వికృతపరుస్తాయి. "దోషాస్తస్యాపకర్షకాః"

'జంట చల్లేరు చూ' పల్లేరుతో కూడి చెడింది.

'దుర్వ్యక్రమం బొదలి' 'వదలి' కి వచ్చిన తిప్పలు.

'ప్రతిపట్టు' 'ప్రతిపదమ్మ' అనరాదూ?

'వదిష్యమాణయై' పరస్మైపదులకు 'శానచ్' రావడం అశాస్త్రీయం.

ఇది స్థాలీపులాక న్యాయముగా నడపిన సమీక్ష. నేను చూపిన గుణదోషాలకు ఇంకా చాలా లక్ష్యము లున్నవి.

ఈ 'కవిచంద్రుడికి' ఈపైని పౌర్ణమ రావచ్చునేమో! కాని ఇప్పటి కిది నెలపొడుపే.

"పరభణితి పరీక్షా యుజ్యతే సజ్జనానాం"

మల్లినాథుండు

శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు

అది వొక విచిత్రమైన సన్నివేశం.

దేశానికి,

జయంతి రామయ్యపంతులుగారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును ప్రసాదించారు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు జయంతి రామయ్యపంతులుగారిని చెయ్యెత్తి చూపించింది.

* * * * * *

కాన్నైతే అవి వాఙ్మయవినోదాలేమీ లేనిరోజులు కావు.

పండితులూ, కవులూ, పండితరాజులూ, కవిరాజులూ మామూలు భాషాభిమానులూ, వాఙ్మయప్రియులూ — ఇలాంటివా రెందరో, ఎంతెంతలేసివారో యేవేవో గ్రంథాలు, రాస్తూ, ఏమిటేమిటో సంస్థలు నెలకొల్పుతూ, ఏమిటేమిటో ప్రచారం సాగిస్తూనే వుండినారు.

కాని మనకు సాహిత్యపరిషత్తు లేనిలోపం వొక్క రామయ్యపంతులుగారికే కనపడింది. అది వారొక్కరి హృదయాన్నే గుబగుబలాడించింది. చివరికి వారిమెదడులోనుంచే అది మొలుచుకు వచ్చింది.

అయితే: నిజంచేత, రామయ్యపంతులుగారు సాహిత్యపరిషత్తును ప్రతిష్ఠించడం ఆశ్చర్యకరమైన సంగతి. ఏమంటే? వారు చదివింది లా. చేస్తూవుండింది డిప్యూటీకలెక్టరీ. పోనీ, ఇలాగ, రెవెన్యూ క్రిమినల్ వ్యవహారాల్లో మునిగి తేలుతూ వుండినా వంగదేశంలో బంకించంద్రుడు లాగ పంతులుగారు వాఙ్మయ నిర్మాణంలో కూడా సిద్ధహస్తులేమో అంటే అలాంటిది యేమీ వుండినట్టు లేదు. వారప్పటికి కేవలం శన్నైశ్చరశతకం రాశారేమో? చేతికింద వుండిన మున్సబు కరణాల పరిమిత బుద్ధిని వినియోగించుకుంటూ శాసనాలు సంపాదించి పరిశీలిస్తూ వుండినారేమో. ఇంతేకాని అప్పటికి పంతులుగారిలో సాహిత్యపరిషత్తు నిర్మించడానికి తగినంత సత్తా యేకోశంలోనూ లేదు.

డిప్యూటీకలెక్టరుగా వుండిన పెద్దమనిషికి వొక సంస్థను ప్రతిష్ఠించడమూ, దానికి కార్యక్రమం యేర్పాటు చెయ్యడమూ, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టడమూ అసాధ్యాలు కాకపోవచ్చు; కాని యిది కేవలం ప్రతిభవల్ల సాధ్యం కాదు. చిరకాలం సంపాదించిన అనుభవం అంతా వినియోగిస్తే గట్టెక్కడానికిది తేలిక వ్యవహారం కాదు.

ఏమయితే యేం? ఒక డిప్యూటీకలెక్టరువల్ల ఇది ప్రతిష్ఠించబడింది. ఒక మామూలు భాషాపరిచితునివల్ల నడపబడుతోంది.

ఈ రెండుశక్తుల ఛాయలూ అప్పటికీ యిప్పటికీ యీపరిషత్తులో స్ఫుటంగా కనపడుతూ వున్నాయి.

* * *

రామయ్యపంతులుగారు మొదట మిడిల్‌స్కూల్లోనూ, తరవాత హైస్కూల్లోనూ వుపాధ్యాయులు. పిమ్మట జిల్లా మాజిస్ట్రేటుకచేరీలో సాధారణ గుమస్తా—ఇంగ్లీషు హెడ్‌క్లార్కు—శిరస్తాదారు—డిప్యూటీకలెక్టరు—కొన్నాళ్లు ప్రెసిడెన్సీ మాజిస్ట్రేటు—మళ్లీ డిప్యూటీకలెక్టరు, తుదకి పెన్షనరు. తరవాత వొక టరం ఎం. ఎల్. ఏ.

మొత్తంమీద—ఇలాగ—పంతులుగారి జీవితం అంతా శుష్కరాజకీయాల్లో పండబారిపోయింది; కాని అరవై దాటిన యీవృద్ధాప్యంలో అనురక్త్వం ప్రసాదించే వాఙ్మయోద్యానవనంలో అది కులాసాగా షికార్లు కొడుతూవుంది.

అయితే: ఇందులో వొక తేడా మాత్రం వుంది అదేమిటంటే? రామయ్యపంతులుగారు విహరిస్తూ వున్నది నిజంగా వాఙ్మయోద్యానవనమే; కాని అందులో తారుణ్యం లేదు. లావణ్యం లేదు. సౌరభం లేదు. జీవకళే లేదు. అయితే: చైతన్యం మాత్రం యేపిసరంతో యేమూలో వుంది. అంతే.

* * *

కనిపెట్టగలిగితే రామయ్యపంతులుగారి జీవితంలో వారి గొప్ప త్యాగం మిలమిల మెరిసిపోతూ వుంది.

బాగా ప్రాజ్ఞత వచ్చాక రామయ్యపంతులుగారు వడసిన పదవులు అనేకుల జీవితాలను బగ్గంపాడు చెయ్యడానికేనా, తేజస్వంతాలు చెయ్యడానికేనా సమర్థమయినవి కాని సామాన్యాలు కావు. అంచేత ఆత్మద్రోహానికి వెనకతియ్యకపోతే వాటిలో ఎంతేనా—ఎందుకేనా అవకాశా లున్నాయి; కాని రామయ్యపంతులుగా రెప్పుడూ శీలాన్ని కళంకితం చేసుకున్నట్టు లేదు. విధినిర్వహణసందర్భాల్లో, వారు, తాబేదార్ల మీద ఎప్పుడేనా మండిపడేవుండవచ్చు. అక్రమలాభాలు పొందతలచినవారి కనేకమందికి ఆశాభంగం కలిగించేవుండవచ్చు; కాని సమర్థుడైన వుద్యోగిగా—సన్మార్గనిష్ఠితుడైన రాజపురుషుడుగా పంతులుగారు గొప్ప విజయం పొందారు.

పంతులుగారి జీవితంలో యింకో మంచి విశేషం వుంది. వాస్తవంగా అదే పంతులుగారికి ఈవాఙ్మయసేవలో గొప్ప అవకాశంగా పరిణమించింది.

ఏమిటంటే? రామయ్యపంతులుగారికి సర్కారుద్యోగస్థులుగా వుండినప్పుడు అనేకమంది సంపన్నులతోనూ, జమీందార్లతోనూ పని—పరిచయం—స్నేహం—వారిమీద తిరుగులేని పలుకుబడి ఏర్పడ్డాయి. అప్పుడు గాని తరవాత గాని పంతులుగారు వీటిని సొంతానికి వినియోగించుకుని వుంటే వారు కొన్ని లక్షలకి అధీశ్వరులై వుండివుందురు.

కాని పంతులుగారిలో పరిణతి చాలకపోయింది; కాని పరార్థపరత్వం తక్కువగా లేదు.

యుక్తసమయంలో ఆస్నేహమూ, ఆపలుకుబడీ—అంతా సాహిత్యపరిషత్తుకి మూలధనంగా రూపొందింది. ఆంధ్రదేశానికీ ఆంధ్రజాతికీ జైత్రప్రస్థానంలో తిరుగులేని అంగబలంగా పరిణమించింది.

* * *

నిజమే. ఇప్పట్లో పరిషత్తు, అలాంటి యితరసంస్థల కంటె చాలా ధనవంతమే.

కాని యేం లాభం?

నవనవలాడుతూ బయలుదేరిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు వెర్రితలలు వేసింది.

ఏం?............ఎంచేతా?

అతికష్టసాధ్యమైన కార్యాన్ని ఆడుతూ పాడుతూ సాధించిన రామయ్యపంతులుగారే దానికి ప్రవర్తకులై వుండినప్పు డిలాంటి గతి యెందుకు పట్టాలి?

పెద్ద పరిశోధన చేస్తే గాని తేలని విషయం కానిది. రామయ్యపంతులుగారిదగ్గిర నిర్మించడానికే గాని నిర్వహించడానికి తగిన శక్తి యెంతమాత్రమూ లేదు.

ఉద్దేశం కలిగింది, పలుకుబడి వుంది, ద్రవ్యం కూడా మందిరం, సరే, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు యేర్పడింది. అంతే; కాని "ఇప్పుడు మన సాహిత్యం యేస్థితిలో వుంది? ఇకముం దెలా వుండాలి? ఇరుగుపొరుగు సాహిత్యా లెలా వున్నాయి? వాటికీ, మనసాహిత్యానికీ భేదం యేమిటి? దేనిలో జీవం వుంది? ప్రపంచవ్యాప్తాలై నవీనసభ్యతకు నికషాలైన పాశ్చాత్యసాహిత్యా లెలా వున్నాయి? మన సాహిత్యానికీ వాటికీ సార యేమిటి? అది యేమాత్రం? అజ్ఞానాంధకారంలో కూరిపోయివున్న ఆంధ్రజాతిని మేలుకొల్పడానికీ, కార్యోత్సాహం కలిగించడానికీ, సాహిత్యం యెంతవరకూ వుపకరిస్తుంది?" అని యిలాగ పంతులుగారు చర్చించుకున్నట్లు కనపడదు. చర్చించుకునివుంటే వారు చెయ్యవలసిన దానిలో నాలుగోవంతేనా చెయ్యగలిగివుందురు. నడవకపోయినా అసలు సరియైన కార్యక్రమమేనా ఏర్పరుచుకునివుందురు; కాని అవేమీ లేవు. పంతులుగారికి సాహిత్యం అంటేనే అసలు సరియైన భావం వున్నట్టు లేదు. పత్రికలో పూర్వకవుల ప్రబంధాలు ముక్కముక్కలుగా ప్రకటించడమూ, వార్షికసమావేశాలలో వాటిమీదా, వ్యాకరణపు కట్టుబొట్లమీదా వుపన్యాసాలిప్పించడమూ, వ్యాసాలు చదివించడమూ—ఇలాంటిది చూస్తే సాహిత్యం అంటే యింతమాత్రమే అని వారి నిర్వచనంగా కనపడుతోంది.

కవకవే సాహిత్యసభలమధ్యలో ...

కో—పండితులకో తప్ప జాతి మొత్తంమీద యేమీ సంబంధం లేదు. సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు శబ్దయాపాలకోసమే తనుకులాడుతూ కరడుకట్టలేకపోతోంది. పత్రిక ప్రబంధాల ముక్కలు వేసుకుని సామానుబండిలాగ తిరుగుతోంది.

* * *

కనకనే అరవై యేళ్లు దాటాక రామయ్యపంతులుగారిప్పుడు అమరుకం తెనుగుచేసీ, ఉత్తరరామచరిత్ర తెనుగుచేసీ— ఇలాగి కవిత్వంలో ప్రవేశించారు. గ్రంథరచన—నాటకాలూ శృంగారగ్రంథాలూ భాషాంతరీకరణ మయినా చేస్తేగాని సాహిత్యపరిషత్తులో తమకి న్యాయమైన పదవి వుండదనీ, యోగ్యత చూపించి స్థానం సంపాదించడమే పౌరుష మని తోచింది కాబోలు వారికి.

* * *

ఆరంభంలో అభినవవాగనుశాసనులైన రావుసాహేబు గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి దాడి పరిషత్తును కెకుక్కెకుక్కు మనిపించివుండడం నిజమే; కాని కొద్దిరోజుల్లోనే రామమూర్తిపంతులుగారు పరిషత్తువల్ల తమకేమీ లాభం లేదనీ, దాన్ని పట్టుకుపాకులాడకపోతే తమకి వచ్చే ఆపత్తు లేదనీ గ్రహించి దానిని తోసిరాజని నవశక్తిసంపన్నులయిన కవికుమారులను కూడగట్టుకుని కార్యసాఫల్యం పొందారు. ఇలాగ యీగండం తప్పాకేనా పరిషత్తు తాను నమ్మిన గ్రాంథికాంధ్రలోనే నిరాటంకంగా నవ్యసాహిత్యనిర్మాణం చేస్తుం దని ఆవర్గం వారు కొందరు ఆశపడ్డారు; కాని యేమీ లేదు. ఇవాళ చూస్తే గ్రాంథికవాదుల్లో కూడా అనేకమందికి పరిషత్తుమీద ఏమీ ఆశలు లేవు.

కర్ణాటకసాహిత్యపరిషత్తు, కన్నడభాషను కమ్మేస్తూ వున్న హిందీని ఎదిరించి బ్రహ్మాండమైన పని చేస్తోంది. మైసూరుప్రభుత్వంవారు తమ రాజ్యంలో వున్న ఆంధ్రులను కన్నడులుగా మార్చడంకోసం అవలంబించిన కార్యక్రమంలో పూర్తిగా పాలుపుచ్చుకుని రాత్రింబగళ్ళు వొళ్లుమరిచి పనిచేస్తోంది. సాటిపరిషత్తులు చేస్తూవున్న పని చూసేనా—తన భాషకు జరుగుతూ వున్న అపకారాన్ని అడ్డుకోడాని కేనా ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుకు శ్రద్ధే కాదు, వుద్దేశమూ, ఆజ్ఞానమూ కూడా లేవు.

* * *

ఏతావతా: యాభైసంవత్సరాల వయస్సు వచ్చాకైనా సువర్ణాక్షరాలతో అంకితం అయిన—ఎంతో రాయవలసినంత జటిలంగా అల్లుకువచ్చిన రామయ్యపంతులుగారి జీవితచరిత్ర యిలాగ "యేమంత పొడిచేసింది లేదు" అన్నంత బులబులాగ్గా తేలిపోవడం ఆశ్చర్యకరమే; కాని అనుకంపాజనకంమాత్రం కాదు.

* * *

మొత్తంమీద, రామయ్యపంతులుగారు ఇప్పుడేనా సజీవ మయిన వ్యావహారికాంధ్రభాషను చేపట్టి తమ లేఖనికి నూత్నచైతన్యమూ, తమ జీవితానికి నూతనకళా కలిగించుకుంటా రని యెవరికీ యెంతమాత్రమూ నమ్మకమూ, ఆశా లేవు. దాన్ని స్వీకరించి ఉపయోగించుకుంటే కాని నిరుపయోగమూ, నిష్ఫలమూ అయిపోతుం దని తెంగటిల్లడానికి వారిలో భావనాశక్తి కూడా యేమీ లేదు.

* * *

కాని—యేది యేమయిపోయినా వొక్కటి మాత్రం నేను నిక్కచ్చిగా చెప్పగలను.

అదేమిటంటే?

రామయ్యపంతులుగారి వంశవర్ధనుడు మాత్రం తప్పకుండా వ్యావహారికాంధ్రభాషాప్రియు డవుతాడు. వ్యావహారికభాషావాది అవుతాడు. వ్యావహారికభాషాపయిత కూడా అవుతాడు.

ఇంతేకాదు. ఇలాంటివారి అందరి కుటుంబాలలోనూ ఇది యిలాగే తటస్థిస్తుంది.

ఇప్పటికే కొన్నిచోట్ల తటస్థించికూడా వుంటుంది.

గాలిలో చూచాయగా యేవో కబుర్లు వినపడుతున్నాయి. అవి యీవిషయానికి సంబంధించినవే అయి వుంటాయి.

—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

గద్వాల చినసోమభూపాలుడు

మారేమండ రామారావుగారు ఎం. ఏ. బి. ఇడి

(గద్వాలసంస్థానం తెనుగుదేశానికీ, తెనుగుజాతికీ గొప్ప ఆభరణం. గద్వాల ప్రభువులు కేవల శూరులూ, వీరులూ, మహారాజులే గాక పండితులూ, కవులూ కూడా అయి వాఙ్మయానికి మంచి పుష్టి కలిగించారు. ఇప్పటికి కూడా గద్వాలసంస్థానంలో పండితులకూ, కవులకూ గొప్పగొప్ప సన్మానాలు జరుగుతూ వున్నాయి. ఇప్పుడు రాజ్యభారం వహించివున్న శ్రీ శ్రీ శ్రీ ఆది లక్ష్మీదేవమ్మగారు పూర్వుల ప్రతిష్ఠకు ఏమీ వెలితిరాకుండా రాజ్యం యేలుతూ దేశానికంతకూ ప్రాతస్స్మరణీయురాలయివున్నారు. గద్వాలసంస్థానం పూర్వచరిత్ర అంతా క్షుణ్ణంగా పరిశీలించివున్న శ్రీ మారేమండ రామారావు పంతులు ఎం. ఏ. బి. ఇడీగారు గద్వాల ప్రభువుల దివ్యచరిత్రాలతో ప్రబుద్ధాంధ్రకు శోభ కలిగించడానికి పూనుకుని వున్నారు.

మరిన్నీ హైదరాబాదులో హైకోర్టువకీలుగా వున్న శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డి బి. ఏ. బి. ఎల్ గారు గద్వాల ప్రభువుల రూపపటాలు దయచేసి ప్రబుద్ధాంధ్రకు కళ కూర్చారు. రెడ్డిగారికి గద్వాలసంస్థానం అనేటప్పటికి శరీరం గరిపొడుస్తూ వుంటుంది.

ఇలాగ తేజస్వంత మైన గద్వాల ప్రభువుల చరిత్రతోటీ, దివ్యరూపాలతోటీ ప్రబుద్ధాంధ్రకు ప్రకాశం కలిగించబూనుకునివున్న ఈ మిత్రుల కిద్దరకూ హృదయపూర్వక మైన మా కృతజ్ఞతను విన్నవించుకుంటూ శ్రీ శ్రీ శ్రీ ఆదిలక్ష్మీదేవమ్మ మహారాణీగారికీ, వారి కుటుంబానికీ—ముఖ్యంగా యువరాజాబహద్దరువారికీ అభ్యుదయం కలగాలని కోరుతున్నాము.

సంపాదకుడు)

క్రీ. శ. ౧౭౬౧—౧౭౯౪

గద్వాలరాజ్యమును, దుర్గమును స్థాపించి మహావీరుడని వినుతికెక్కిన రాజా పెదసోమభూపాలునకు చినసోమభూపాలుడు పౌత్రుడు. గద్వాల రాజులలో నతనికి బిమ్మట నితడే మిక్కిలి ముఖ్యమైనవాడు. ఈ రాజా క్రీ. శ. ౧౭౬౧ విషుసంవత్సర శ్రావణ శు ౧౦ నాడు గద్వాలరాజ్యమున కభిషిక్తు డయ్యెను.

చినసోమభూపతి మహావీరుడును రాజ్యతంత్రజ్ఞుడు నై యుండెను. యువరాజుగ నుండియే యితడు క్రీ. శ. ౧౭౪౩ లో నైజామునకు యుద్ధరంగమున నంతమూల్యమగు సహాయము నొసర్చి, యతనిచే ౨౦౦౦ రూప్యములను బహుమతిగ బడసెను. ఇతని సైన్యసాహసములను మెచ్చి కర్నూలునవాబు వీరనికి గర్నూలుపై సర్నాడగౌడకీ యధికారము నొసంగెను. రాజ్యమునకు వచ్చిన వెంటనే నైజాం సలాబత్ జంగు సోమభూపాలునకు కర్నూలుసీమలో ౨ మహాలుల పైనను, ఆదోనిసీమలో ౨ మహాలుల పైనను, నంద్యాల సీమలో ౧౫ మహాలుల పైనను, నాడగౌడు సర్నాడగౌడు సర్సర్నాడగౌడధికారములను, ఛత్రచామరాది రాజచిహ్నములను, నజరానాను గైకొను హక్కులను ఒసంగెను. పిమ్మట నీరాజా గద్వాలరాజ్యము ననేక విధముల విస్తరింపజేసెను. క్రీ. ౧౭౬౫ లో నితడు పెమరచింతసంస్థానము లోని కొన్ని గ్రామములను యుద్ధసమయములో విశేషమగు సహాయమును జేయుచు పద్ధతిని నైజాంవద్దనుండి గుత్తకు దీసికొనెను. అటుపై నితడు ప్రక్కనుండు రాయచోటి సీమను గూడ నాక్రమించెను. క్రీ. శ. ౧౭౭౩ లో నైజామునకును షోరాపురరాజునకును జరగిన యుద్ధములో చినసోమభూపాలుడు నైజాం సేనాని యగు అమీర్ఉల్. ఉమ్రాకు చాల తోడ్పడెను. ఇందులకు సంతసించి నైజా మీరాజు ననేకవిధముల నభినందించి, రాయచూరు, బళ్ళారి మున్నగు సుబాల యధికారులకు వారందరును సోమభూపాలుని యాజ్ఞలకు లోబడియుండవలెననియు, నతడు వారితో నొనర్చు సర్వవ్యవహారములకును దాను బద్ధుడుగ నుండు ననియు ఫర్మానాలను బంపించెను. ఇట్లు సోమభూపాలుడు నైజామునొక్క యాదరవిశ్వాసములకు పాత్రుడై, సామంతులలో నెల్ల నగ్రగణ్యుడై నిరుపమ మగు విఖ్యాతితో నలరారుచుండెను.

క్రీ. శ. ౧౭౬౬ లో నైజామునకును, మహారాష్ట్రులకును యాదగిరివద్ద జరిగిన సంధి ననుసరించి మహారాష్ట్రులు దక్కనుపై చౌతు వసూలు చేయసాగిరి. ఆ విధమున ద్వంద్వప్రభుత్వ మేర్పడెను. అయినను సోమభూపాలుడు నైజామును మరాటీవారిని పణములుగ నుపయోగించి స్వార్థమునభివృద్ధి పరచుకొనుచుండెను. అంతట సోమభూపాలుని కీర్తి వైభవములను గాంచి యసూయజెంది కర్నూలునవాబు గద్వాలరాజులకు దన సీమలపై గల నాడగౌడరికపు హక్కులను రద్దుచేసి క్రీ. శ. ౧౭౭౫ లో ఎంబాయి, రంగాపురము, పిరిపెళ్ళ మున్నగు నేడుగ్రామముల నాక్రమించెను. అప్పటినుండియు గద్వాలవారికిని నబాబునకును యుద్ధములు జరిగినవి. ఈకాలమున సోమభూపాలుడు వ్యాధిగ్రస్తుడుగ నుంటచే యుద్ధఫలితము గద్వాలవారి కనుకూలముగ నుండలేదు. ఈ రాజా క్రీ. శ. ౧౭౯౪ లో మరణించెను.

ఇంతవరకును చినసోమభూపాలుని నాటి రాజకీయ చరిత్రమును సంగ్రహముగ దెలిపి యుంటిమి. ఆకాలమునం దాంధ్రవాఙ్మయము గూడ పెక్కువిధముల నభివృద్ధి నందెను. సమకాలికు లీ రాజు "నభినవభోజు" డని గొనియాడుచుండిరి. స్వయముగ విద్యాంసుడై "గతిరహస్య" మను నుద్గ్రంథమును రచించుటయే గాక నీత డెందరో కవుల నాదరించెను. ఇతని యాస్థానమునం దెన్మండుగురు సుప్రసిద్ధకవు లుండిరి. వారిని గూర్చి యీ క్రింది విశేషములు దెలియుచున్నవి—

(౧) కౌశాంబము పెద్దసోమయాజికవి—ఆత్రేయసగోత్రుడు వాశ్వలాయనసూత్రుడు నగు నీకవి "సకలవిద్వత్కవిమిత్రుడు" వేదశాస్త్రపురాణములను, బాహటమను వైద్యగ్రంథమును చక్కగ నెరింగి యారుచిత్రబంధగర్భము లను చతుర్విధకవితలను జెప్పనేర్చినవాడు. భోజుని చంపూరామాయణమున కీకవి వ్యాఖ్యానమును రచించెను. ముకుపురరాజగు బహిరీపామన్నపాలుని యాస్థానమునందుండి యాంధ్రమున మత్స్యపురాణమును రచించెను. గద్వాల కేతెంచి చినసోమభూపాలునిచే నాదరింపబడి భద్రాపరిణయ మను ముకుందవిలాసమును, అధ్యాత్మరామాయణమును, యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణమునందలి బాలకాండము నాంధ్రమున రచించెను. (౨) కిరీటి వెంకటాచార్యుడు—ఈ శ్రీవైష్ణవకవి శఠమర్షణగోత్రజుడు, ఆపస్తంబసూత్రుడు. ఈతనికి "సర్వతంత్రస్వతంత్ర, కవితార్కికకంఠీరవ, శ్లేషయమకచక్రవర్తి" యను బిరుదము లుండెడివి. అలంకారకౌస్తుభము, జంఝామారుతము, హయగ్రీవదండకము, శృంగారలహరి, భావశతకము మున్నగు సంస్కృతకృతు లీతని పాండిత్యమును చాటుచున్నవి. "కల్యాణపురంజన" మను నాటకమును రచించి యీతడు గద్వాలకేశవస్వామి కంకితముచేసెను. "అచలాత్మజాపరిణయ" మను నీతని యాంధ్రప్రబంధకావ్యము సుప్రసిద్ధము (౩) కొత్తపల్లి రామాచార్యులు—శ్రీవైష్ణవకవి. యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణమునందలి యయోధ్యాకాండమును రచించెను. (౪) గార్గేయపుర సుబ్బశాస్త్రి—ఈ కవి "ఉభయకవితానిష్ణాతుడు సాహితీధురీణుడు" యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణారణ్యకాండమును రచించెను. (౫) కామసముద్రం అప్పలాచార్యుడు—ఈతడు "విద్వత్కవికుంజర" బిరుదాంచితుడు. చక్రకంకణపద్మశంఖధనుర్గజహయరథాదిబంధములను, సంస్కృతప్రాకృతభాషలలో పెక్కు గ్రంథములను రచించెను. యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణ కిష్కింధాకాండ మీతనిచే రచింపబడెను. (౬) తిరుమల కృష్ణమాచార్యుడు—ఇత "డష్టభాషాకవితాధురంధరుడు." యథాశ్లోకతాత్పర్యరామాయణ సుందరకాండమును రచించినవాడు. (౭) బోరవెల్లి శేషకవి—రామాయణయుద్ధకాండమును రచించెను. (౮) సోమనాథశాస్త్రికవి—ఇతనిని గూర్చి విశేషము లేమియు దెలియవు. వీరే గాక నీకాలమున నింక నెందరో సుప్రసిద్ధకవులు గద్వాలలో నివసించుచుండిరి.

చినసోమభూపాలుడు ధర్మనిరతుడును, గొప్ప భక్తుడునై యుండెను. కేశవస్వామికి లక్షరూపాయీల విలువగల జవాహిరీని సమర్పించి యీ రాజచంద్రుడు చక్కని దేవాలయము నొకదానిని గట్టించి, రామస్వామి నందు ప్రతిష్ఠించెను. కార్తికమాఘమాసములలో నతివైభవముగ విద్వత్సన్మానములను సాగించి యీతడు కవులను విశేషముగ నాదరించెను. అహోబలవైష్ణవమఠమున కీతడు శిష్యుడు. రామావధూతయను యోగి నాదరించి యతని కీ రాజు కృష్ణాతీరమున చక్కని మఠమును గట్టించి యిచ్చెను.

ఇట్లన్నివిధములను చినసోమభూపాలుని కాలమున గద్వాలరాజ్య మభివృద్ధి నందెను. ఇత డాంధ్రవాఙ్మయమున కొనర్చిన సేవ యమూల్యమైనది. ఇతని నామము చిరస్మరణీయము.

(ఈ చినసోమభూపాలుని రూపపటమే ముఖపత్రంమీద వున్నది. దీనిని శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు మాకు దయచేశారు. ఇలాంటి పూర్వప్రభువుల రూపచిత్రాలింకా యెన్నో వున్నవి. తరుచు వాటినే మేము ముఖపత్రంమీద ప్రకటిస్తాము. ఫొటోగ్రాఫీ లేకపోయినా వెనక చాలామంది చిత్రకారులు ఇలాగ అనేక మహాపురుషుల రూపాలు చిత్రించి వున్నారు. వాటిని అన్నిటినీ ఇలాగ ప్రకటించడం చాలా అవసరం. తెనుగువారికే సంబంధించినంతవరకూ ఇలాంటి రాజులవి గాని, సేనాపతులూ సంపన్నులూ అయినవారివి గాని రూపపటాలు ఉన్నవారు వాటిని మాకు పంపితే మేము ప్రకటించి అపూర్వపురుషుల దివ్యతేజస్సుతో నవీన ఆంధ్రజాతికి మెరుగు పెడతాము.

సంపాదకుడు)

వ్యాఖ్యానములు

ఆంధ్రజాతి కాదు, అంధజాతి

...గుళ్ళ మేజా బెనికిపోలేదు. పర్లాకిమిడిరాజాగారంత కోరారో ...తా ఆంధ్రభూభాగం ఓఢ్రరాష్ట్రంలో కలిసిపోవడం నిశ్చయమైపోయింది. ఇక యీ నిశ్చయంమీద పార్లమెంటు ముద్ర పడాలి. అంతే తరవాయి.

వేలకొద్ది మైళ్ళ ప్రదేశమూ, లక్షలకొద్ది జనమూ, పరరాష్ట్రంలోకి లాగివెయ్యబడుతూ వుంటే యిక్కడ—ఆంధ్రదేశంలో చీమకుట్టినట్టైనా లేదు.

లక్షలకొద్దీ మనవారు బొంబాయిరాష్ట్రంలో స్థిరపడివున్నారు. మైసూరురాష్ట్రంలో పాతుకుపోయివున్నారు. ఇంకా అనేక పరరాష్ట్రాలలో రాష్ట్రీయులు అయిపోయివున్నారు. అవతల నట్టనడుమ కూడా కొంత రుండిపోయారు. గత్యాగత్యా మన కెప్పటికేనా ప్రత్యేకరాష్ట్రం అంటూ వస్తే వారెలాగా మనలోకి రారు. అంటే జాతిపరంగానే గాని—రక్తసంబంధాన్ని పట్టే గాని వారికీ మనకీ రాజకీయంగా ఏమీ సంబంధం వుండదు. అదలా వుండగా యిప్పుడీ ... గంజాం విశాఖపట్టణం జిల్లాలవారు— మన సోదరులు— ఈయిరవయ్యో శతాబ్దంలో మన చేతకానితనం కారణంగా బలవంతంగా పరరాష్ట్రంలోకి వెళ్ళిపోతున్నారు.

ఇదివరకే నిజాము రాజ్యంలో వుండిన ఆ జిల్లాల ఆంధ్రులతో మనకి సంబంధం వుందా లేదా అన్నట్టుగా సంచరిస్తున్నాం మనం. ఇప్పుడిదీ.

లండను వెళ్ళిన సగం రాయబారవర్గం అంతా అయిపోయిందని ఋజువు చేసింది; కాని యిక్కడ వులికిపాటేనా కలగలేదు.

అంటే దీనివల్ల నష్టం లేదా? ఆంధ్రజాతికి చైతన్యమే లేదా?

తెనుగువారికి—గంజాంవారికి కూడా యింకా కాంగ్రెస్సు మీదే చూపు. తమ యింటిని చక్కబెట్టుకోలేని ఆంధ్రులు కాంగ్రెస్సును ఏం వుద్ధరిస్తారో?

ఇదిలా వుండగా, కాంగ్రెస్సువల్ల మనకి యింకో చిక్కుకూడా ...బోతోంది.

గంజాం భూభాగం ఓఢ్రరాష్ట్రంలో కలిపేసినా కొత్త (... గారు) శాసనసభలో ఆంధ్రమండలాలు ప్రత్యేకరాష్ట్రంగా ...వా అని తీర్మానం అయితే ఆవిషయం ఆలోచిస్తామన్నారు ... అధికారులు. ఉన్నంతమట్టుకేనా తెనుగుజిల్లాలు ఒక రాష్ట్రంగా ఏర్పడినా అదేనా ముక్తి. కాని తెనుగువారంతా కాంగ్రెస్సులో చేరాలిట. వచ్చే యెన్నికల్లో అందరూ కాంగ్రెస్సువారికే వోట్లివ్వాలిట.

ఎందుకో తెలుసునా? సత్యమూర్తిగారిని ప్రధానమంత్రిగా నెత్తికెక్కించుకోడానికి. సుబ్బరాయన్ మంత్రాంగపు కాలంలో కంటే యింకా పెద్ద దెబ్బ తినడానికి.

సత్యమూర్తిగారు రాయలసీమకీ, చాళుక్యసీమకీ (సర్కారులకూ) యెప్పుడూ పొత్తు కలవకుండా వుండడానికి చేతనైనంత భేదోపాయమూ ప్రయోగిస్తున్నారు. ఉత్కళయువకుల పేరాసలకు పురికొక్కించి గంజాంభూభాగం ఆక్రమించడానికి ప్రోత్సాహం కలిగించారు. మంత్రి పదవులలో తెనుగువారికి స్థానం లేకుండా చెయ్యాలని దీక్షపట్టి వున్నారు.

కాని మనవారికీసంగతి యేమీ బోధపడ్డం లేదు.

ధిక్! మనది ఆంధ్రజాతి కాదు, అంధజాతి.

జాగ్రత్త—అది తోకచుక్క

దక్షిణదేశంలో జరుగుతూవున్న హిందీప్రచారోద్యమంలో, గాంధిగారు, కలేల్కరుగారికి ఎలాంటి బాధ్యత వప్పగించారో మాకు అక్షరాలా తెలియదు; కాని కలేల్కరుగారు మాత్రం యీవిషయంలో రాత్రింబగళ్ళు నిద్రాహారాలు మానికూడా పని చేస్తున్నారు.

ఇక్కడి జీతాలు పుచ్చుకుని తెనుగుజాతికి హిందీవిషం పోస్తూ వున్న హిందీప్రచారకులమీద హిందూస్థానీల కేమాత్రమో అనుమానం కలిగినట్టుంది. క్షణక్షణమూ వారిని పరిశీలిస్తూవుండడానికి కూడా నియోగించబడి కలేల్కరుగారు యెడతెరిపిలేకుండా పని చేస్తున్నట్టుంది.

ఏమయినా, కలేల్కరుగారిని మేము ప్రశంసిస్తున్నాము. ఎందుకంటే? దక్షిణదేశభాషలను చంపెయ్యాలని వారి శపథం, ఆపైని గాంధిగారి ఆజ్ఞ. ఈ శపథాన్ని ఈ ఆజ్ఞని నిర్వర్తించుకోడంలో కలేల్కరుగారు చూపిస్తూ వున్న శ్రద్ధా, దీక్షా ప్రబోధజనకాలుగా వున్నాయి.

అయితే: నిండుప్రాణంతో వున్న నాలుగు ప్రాంతీయభాషల ప్రాణాలు తియ్యడానికి కాకపోతే కలేల్కరుగారు మరో మంచి పనికోసం తంటాలుపడరాదూ?

నిజంగా, మన దక్షిణదేశీయులలో ఆత్మాభిమానమే వుంటే,—తమ మాతృభాషలమీద పూజ్యభావమే వుంటే వారికి "నువ్వా నేనా" అని యెదిరించవలసిన ప్రత్యర్థి కలేల్కరుగారు తప్ప మరొకరు లేరు.

కలేల్కరుగారి కొత్తసూచన వొకటి యిటీవల దక్షిణభారత హిందీప్రచారసభా కార్యదర్శివల్ల పత్రికల్లో ప్రకటించబడింది.

దక్షిణదేశభాషలకూ, గ్రంథాలకూ హిందీలో సంగ్రహ చరిత్రలు రాయించాలిట. దక్షిణభాషలలో వున్న వుత్తమ గ్రంథాలను హిందీలోకి అనువదించాలిట, దక్షిణదేశానికి సంబంధించిన ఆర్థికనైతిక

సాంఘిక చారిత్రక రాజకీయవిషయాల చరిత్రలు హిందీలో వ్రాయించాలిట.

సంతోషమే. ఇది మంచి వుద్దేశమే. ఒక్క హిందీవాఙ్మయమే కాదు. ఏ వాఙ్మయమైనా సరే విజ్ఞానపూర్ణంగా వుండాలంటే ఇలాంటి పనులు చెయ్యవలసిందే.

అయితే: ఈసంగతులు మనకి తెలియపరచడం యెందుకూ?

దక్షిణదేశీయుల—ముఖ్యంగా ఆంధ్రుల తత్వం వారికి బాగా తెలుసు. హిందీలో మాట్లాడుకుంటూ నిత్యజీవితం గడుపుకోవడం గౌరవంగా—మహాప్రసాదంగా భావించుకునే ఆంధ్రులు తమ సంగతి కూడా యెంచీమంతో హిందీలో వుందంటే—ఇక కిందా మీదా వుంటారా?

కాలేల్కరుగారు, "హిందీవల్ల తెనుక్కి అపకారం జరుగుతోందనే వాదానికి మనవారు చెవి ఒగ్గకుండా వుండడానికి వేసిన యెత్తిది.

కాలేల్కరుగారు ఇంతటితో వూరుకుని వుంటే బాగుండిపోయేది: కాని వారింకా ముఖపఠానం చెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. వారి అసలు సూచన చూడండి.

"హిందీ సాహిత్యసమ్మేళనంవారు జరిపించే ప్రథమ, మధ్యమ, రాష్ట్రభాషా. ప్రచారపరీక్షలకు దరఖాస్తు చేయగోరే విద్యార్థులు హిందీకి అనుబంధంగా మరియొక దేశభాషను దేనినైనను నిర్ణయించుకోవచ్చునుట"

ఎందుకూ? మున్ముందు, కాలేల్కరుగారు, "మరియొక దేశభాషను దేనినైనను" అనడంలో యెంత నేర్పు చూపించారో గమనించండి. హిందీవిద్యార్థి తన మాతృభాష నేర్చుకోడానికి అంగీకరించరు. ఇది దీక్ష. దీనికి విఘాతం కలగడానికి వల్లకాదు. ఇక మరొక దేశభాషను దేనినైనా యెందుకోసం అంటే, యిదిగో వారే యిలా చెప్పారు.

"తెలుగు దేశభాషలలో పరీక్ష నిచ్చినవిద్యార్థులలో ఆయాభాషలలో పరీక్ష నిచ్చినవారిని ఆయాభాషలు వాడుకలో వున్న ప్రాంతాలలో ప్రచారానికి పంపిస్తూ వుండాలి"

ఏప్రాంతంలో యేభాష వాడుకలో వుందో ఆప్రాంతంలో ఆప్రాంతంవారిచేతే యెందుకు హిందీప్రచారం చెయించరాదూ? అంటే యిందులో వొక లౌక్యం వుంది. ఏమిటంటే? అరవదేశంలో తెనుగువారు గాని, తెనుగుదేశంలో అరవవారు గాని హిందీప్రచారం చేస్తారు. అప్పుడేమవుతుంది? "హిందీ దక్షిణదేశభాషలను చంపేసేదే అయితే వీరెందుకు ఈపని చేస్తారూ!" అని ఆదేశీయులను మానపిస్తూండా వుంటారు; కాని చివరికి సర్వమంగళమే. హిందీ దక్షిణదేశభాషలపాలిటి తోకచుక్క. ఏమీ సందేహం లేదు.

హిందీ ప్రచారకులు దక్షిణదేశభాషలను సంహరించబూనిన హిందూస్థానీల భృత్యులు. కాలేల్కరుగారు వారిమీద దండనాయకులు.

మా దేశీయులు మోసపోకుందురుగాక.

గోషా కాదు స్త్రీలను రక్షించేది

హిందూమహాసభయొక్క మొన్నటి వార్షికసమావేశాని కధ్యక్షత వహించిన రెవరెండు ఉత్తమాగారు అమృతసరునగరంలో మెయి ౧౧వ తేదీనాడొక సభలో మహోపన్యాసం చేస్తూ "స్త్రీలకు స్వేచ్ఛ యిస్తే గాని హిందూసంఘం బాగుపడ"దని చాలా తీవ్రంగా చెప్పారు.

హిందూమహాసభయొక్క వెనకటి వార్షికసమావేశానికే గాక, నాటి సభకి కూడా అధ్యక్షత వహించిన భాయి పరమానందుగారు "అన్యమతాలకు చెందిన దుండగులు, వీధికి వచ్చిన హిందూ స్త్రీలకు తరుచు మానభంగం చేస్తున్నారు కనక హిందూపురుషులు తమ స్త్రీలను రక్షించుకోగలిగేటంతటి బలం సంపాదించుకునేదాకా స్త్రీలకు గోషా తప్పకుండా వుండా" లని చాలా దృఢంగా చెప్పారు.

చిత్రం!

ఇద్దరూ హైందవాభ్యుదయం కోరేవారే. ఇద్దరూ గొప్ప దేశసేవకులే. పైగా, యిద్దరూ "ముందు సంఘం బలపడా" లనేవారే. కాని స్త్రీల విషయంలో మాత్రం వొకరు ఏటికి తీస్తే వొకరు కోటికి తీస్తున్నారు.

కారణం స్పష్టంగానే వుంది.

ఉత్తమాగారు బర్మీయులు. అన్నివిషయాల్లోనూ సర్వస్వేచ్ఛగల స్త్రీల మధ్య పెరిగారు వారు.

పరమానందుగారు వుత్తరభారతదేశీయులు. ఎప్పుడూ గోషాలో పడి కుళ్లిపోతూ వుండడమే కాకుండా, యింటో కూడా ముసుగు వేసుకునే తిరిగే స్త్రీల మధ్య పెరిగారు వారు.

ఇలా కావడంవల్ల వారిద్దరూ తమ అనుభవాలనే—తమ సంప్రదాయాలనే అనుసరించి మాట్లాడారు. దీంతో వుత్తరధ్రువమూ, దక్షిణధ్రువమూ తయారయినాయి.

అయితే యేమిటి చెయ్యడం?

పరమానందుగారి ప్రాంతంలో మతాంతరు లధికంగానే వున్నారు; కనక అక్కడ గోషా తప్పదంటే నాలుగుగోడల మధ్యనే పడి వుండే గోషాస్త్రీలకు గూడా మానభంగం తప్పడం లేదే?

హిందూస్త్రీలకు మాత్రమేనా మతాంతరులు మానభంగం చేస్తూవుండడం? హిందూపురుషులు అక్కడ మానవంతులుగానే వుండగలుగుతున్నారా?

ఈదేశంలో యేమతంవారూ కూడా హిందువు లున్నంతమంది లేరే! ఇక వారిలోని కొద్దిమందిదుండగులు అధికసంఖ్యాకులైన హిందువుల స్త్రీలకు మానభంగం యెలా చెయ్యగలుగుతున్నారూ!

అసలు ఈదేశంలో వున్న మతాంతరుల సంఖ్య అంత యెక్కువగా యెలా పెరిగింది? వారందరూ దేశాంతరాలనుంచి దిగుమతి అయినవా రేనా?

మనలో మళ్లీ క్కడ ఉందో గుర్తించుకోకుండా మాట్లాడితే ప్రయోజనం లేదు.

ఈదేశంలో వున్న మహమ్మదీయుల సంఖ్య యేడుకోట్ల చిల్లర; కాని పరిశీలించి చూస్తే ప్రతిమహమ్మదీయునిలోనూ యేడేనికోట్ల మహమ్మదీయులు అంతర్గతులై వున్నారు. అంటే వొక మహమ్మదీయుడు వీధిలోకి వచ్చాడంటే యేడుకోట్ల వీరాధివీరులు తన చుట్టూ కాపరా యిస్తున్నారన్నంత ధీమాగా వుంటాడు.

ఇక మనం. మన సంఖ్య యిరవై అయిదు కోట్ల చిల్లర. కాని మనలో ప్రతివాడిలోనూ ఇరవైఅయిదుకోట్ల హిందువులు అంతర్గతులై వుండకపోవడమే కాదు, మనలో వొక్కొక్కడిలోనూ ఒక్కొక్కడే లేడు. అంటే వొక హిందువు వీధిలోకి వచ్చాడంటే ప్రపంచకంలో యెక్కడా నాఅన్నవాడు లేడన్నంత—దూరాన యెవడో పొడిచెయ్యడానికి చూస్తూ వున్నారన్నంత బిక్కుబిక్కు మంటూ వుంటాడు.

ఏం ?

మనం కూడా ఇక్కడ తినడం లేదు తక్కువ అనుకోవడం కాదు. కళ్లు కూడా తక్కువలేవు. ఇక అసలో తత్ త్వ సంపూర్ణ స్వరాజ్యమే కావాలి ;

కాని లేక మాత్రం మనుష్యులం కామా. ఎందుకా ?

ప్రపంచంలో వుండే మతా లన్నీ అసమగ్రా లని, వొక్క మన మతం మాత్రమే సమగ్రం అనీ మనకి గర్వం. మన మున్న జ్ఞానం యొక్కడిది తెలియని గీర్వాణం; కాని యేరోజు కారోజు దిగజారిపోతూ వున్న మతం హిందూమతం తప్ప మరొకటి లేదు. ప్రపంచకం యొక్క పరిస్థితులు తెలియకుండా చేసేది మన జ్ఞానం తప్ప మరొకటి కాదు.

వేదాంతం పేరు చెప్పి మనం ఐహికాన్ని తుచ్ఛంగా పరిగణించు కున్నాము. వైరాగ్యాన్ని పట్టుకు పాకులాడుతూ మన ఇంద్రియాలను కట్టిపెట్టుకున్నాం. మతం పేరుచెప్పి మనం బుద్ధిని కలుషితం చేసుకున్నాము. అహింసని నమ్మివేళ్లాడుతూ రక్తాన్ని నిర్జీవం చేసుకున్నాము. వాదశాస్త్రాలు కల్పించుకుని మనిషికీ మనిషికీ మధ్య ఆకాశాన్నంటే గోడలనూ, పాతాళం అంటే అగడ్తలనూ నిర్మించుకున్నాము. ముప్ఫయిమూడుకోట్ల దేవతలను నమ్మి చివరికి మనం మానవత్వాన్నే కూనీచేసుకున్నాం.

ఇంతే కాదు. మన విజ్ఞానం "నేను" అంటే "కనపడనిదీ, వినపడనిదీ, ఏమీ లేనిదీ" అన్నంతదాకా పెరిగిపోయింది.

ఈసిద్ధాంతా లన్నీ మన రక్తంలో అణువు అణువునా జీర్ణించిపోయాయి.

ఒకవేళ ఇవన్నీని చూసి మన మనస్సు కొంచెం పురెక్కినా కాళ్లూ, చేతులూ, కళ్లూ —ఏఅవయవాలూ చెప్పిన మాట వినవు.

మన సిద్ధాంతంలో ఈమానవజన్మకి పరమావధి అడివిలో ముక్కు మూసు కూర్చోడం తప్ప మరేమీ లేదు.

ఇక మన కేం వుంది ?

హిందూమహాసభయొక్క ప్రాప్యమూ, కార్యక్రమమూ నాకు బాగా తెలవవు; కాని పునాదిమీద మనం పునాది మాట మరిచిపోయి నేలమీదే గోడలు—అవేనా మొండు యిసకతో తయారు చేసుకుంటున్నాం. అందుచేతే మన ప్రయత్నాలు ఎప్పటి కప్పుడే—ఎక్కడి కక్కడే నేలమట్టం అయిపోతున్నాయి.

చివరికి మనం యెక్కడ బయలుదేరామో అక్కడికే చేరుకుంటున్నాం. ఒక్కొక్కప్పుడు వెనక్కి కూడా వెళ్లిపోతున్నాం.

తెలుగువ్యాసముం ఖండించినా

మొన్నటి మేయి ౨౦వ తేదీని హైదరాబాదు నగరంలో శ్రీకృష్ణదేవరాయల ఆంధ్రభాషానిలయంలో హైదరోసుకీలు బూర్గుల రామకృష్ణారావుగారి అధ్యక్షత క్రింద వొక మహాసభ జరిగింది. ఉపన్యాసాన్నివిద్యార్థులనేక విషయాలను చివర మతం మీద ... గారు మహోపన్యాసం చేశారు.

"వక్త ... యేమంటారు ! విషయం యేమిటి ? ఉపన్యాసం యేలా వుంది ?" ఇటువంటి విషయాలతో యిక్కడ ప్రసక్తి లేదు

ఇక వున్నదీ కావలసిందీ యేమిటంటే !

సభ జరిగిన స్థలం తెలుగుభాషాభివృద్ధికోసం

స్థలం. ప్రాంతీయ్యాభిమాను లైన ... ప్రతిష్ఠించబడ్డ ఆంధ్రభాషానిలయం.

సభ్యు లందరూ ఆంధ్రులు.

అధ్యక్షులు ఆంధ్రులు.

ఉపన్యాసకులున్నూ ఆంధ్రులు.

కాని,

కాని వుపన్యాసకులూ, అధ్యక్షులూ కూడా తమ వుపన్యాసాలు హిందీలో చేశారు.

చివర, అధ్యక్షులు హిందీలో ప్రారంభించగా శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావుపంతులు గారు తెలుగులో మాట్లాడమన్నారు; కాని "వుపన్యాసకులు హిందీలో మాట్లాడారు కనక నేనూ హిందీలోనే మాట్లాడతా" నని జవాబు చెప్పి హిందీలో ముగించారు.

దీనిమీద "అల్లరిపిల్లాళ్లు" అనే పేరితో వొక పెద్దమనిషి, "చదిరెమతం వీరభద్రశాస్త్రి గారంటే, ఉపన్యాసాదిలోనే మనవి చేసుకున్నారు తాము తెలుగులో మాట్లాడలేమని. యెనిమిది సంవత్సరాలనుంచి వారి (తమ) తెలుగుకర్తృత్వం మానం వహించినదని" అని వుపన్యాసకులను సమర్థిస్తూ, అధ్యక్షులవారి హిందీవుపన్యాసాన్ని ఆక్షేపిస్తూ నారికేళ గోల్కొండపత్రికలో వొక బహిరంగ లేఖ ప్రకటించారు.

వీరభద్రశర్మ గారు కాశీలోనే చదువుకుని వుండవచ్చు; కాని వారు నల్లగొండజిల్లాకు చెందిన అచ్చతెలుగువారు, హనుమంతరావు

పంతులుగారి కంటేనూ, రామకృష్ణారావు పంతులుగారికంటేనూ, యీ "ఆంధ్రపత్రిక" కంటేనూ వారు తెనుగుతనంలో తక్కువవారు కారు. అలాంటి పెద్దమనిషికి హిందీలో మాట్లాడ్డానికి అనుజ్ఞవుంటే వుపన్యాసం మాట్లాడిన భాషలోనే అక్షరాలు రాట్లాడ్డం యేం తప్పా?

కాని, తెనుగువాళ్ళున్న సభలో తెనుగువారు తెనుగులో తప్ప మరో భాషలో మాట్లాడటం పండితత్వానికీ, ప్రపంచవృత్తానికీ చాలా దూరం

శర్మగారికి కాశీలో తెనుగులో మాట్లాడానికి అవకాశాలు లేకపోయా యన్నా, అవసరం లేకపోయిందన్నా, మేము అంగీకరించం. అంగీకరించినా గారు తెనుగు మరిచిపోవలసిన అవసరం లేనే లేదు.

అయితే. ప్రపంచకంలో ఆంధ్రుడు తప్ప మరేజాతివాడయినా సరే తన భాష కాక పైభాష నేర్చుకునేటప్పుడు తరగతిలో వీలు లేకపోయినా యింటో నేనా తన భాషలో వున్న పుస్తకాలు చదువుతాడు. పరభాషలో వుపన్యసించతగినంత పాండిత్యం సంపాదించుకున్నవాడు తన మాతృభాషాగ్రంథాలు ఇంటో వుంచుకోకుండా అసలు సంసారమే చెయ్యడు. పైగా తన పెళ్ళాంతో, తనభాషలో మాట్లాడకలిగే—సంస్కృతపండితుడైన హిందువు తన భాషలో వుపన్యాసం చెయ్యలేకపోడు. ఏమంటే? చివర తెనుగు ప్రత్యయం చేర్చితే యెంతెంత దీర్ఘ సంస్కృతసమాస మైనా తెనుగులోనే జమ అయిపోతుంది కాదూ?

ఒక్క శాస్త్రిగారి సంగతే కాదు సంస్కృతంలో ఇంగ్లీషులో—మరే పరభాషలో నేనా సరే పండితుడైన తెనుగువాడి ప్రవృత్తి యిలాగే వుంది. వారు పండితులే. సందేహం లేదు. మేమూ కాదనము; కాని వారు స్వయంగానూ తెలుగులో లేరు. ఇతర్లని మాత్రం బోధించనూ లేరు.

తెనుగువాడు "తెనుగువాడికి జాతి లేదు. సంప్రదాయం లేదు. భాష లేదు. చివరికి నీతి కూడా లేదు" అని పరాయివా రనిపోతారేమో అని భయపడి నేనా భయపడరు.

తెనుగువాడి హృదయం చాలా విశాల మయినది. నిజమే. అయితే అందులో స్వత్వం యేమీ లేదు. అంతా పరాయివాళ్ళకే భుక్తం.

ఇలాంటి తెనుగువాడేనా భారతజాతీయతకి పుష్టి కలిగించగల వాడూ?

సామాన్యభాష యెందుకూ? ఎవరికి?

"..........సామాన్యభాష దేశానికి కావలసిన సమయము వచ్చినప్పుడు హిందీకే వస్తున్నది. కాని, ఆ అవసర మిప్పుడు కాదు అని చెప్పబోతే, ఇది సమయమే అని చెప్పడానికి పదిహేను సంవత్సరాలూ, కొన్ని లక్షల బుద్ధులూ ఎదురొడ్డగలవు. దక్షిణభారతములో హిందీప్రచారము జరపడంలో భాషలమీద దొంగదాడి కూడా నిర్వాహకుల సంకల్పమే అని చెప్పదలిస్తే అది రుజువు చెయ్యడానికి ఆస్కారము చాలదు......"

—ఉదయిని (ఫిబ్రవరి)

ఉదయిని మొన్నటి డిసెంబరులోనే తలయెత్తిన కొత్తపత్రిక. దానికి తెనుగుదనమన్న మన స్వత్వం యింకా యేమీ అవగాహన కాలేదు. అదృష్టవశంవల్ల తత్సంపాదకులు కూడా ప్రతీ గున్నమ్మయొక్క చందాదారులను చేర్చుకుంటున్నారు; కనక హిందీనురా క్రమంపరిమిత కొద్దిమాసాల్లోనే వారికి తెలియవస్తుందని నమ్ముతున్నాము.

ఒక్క సంగతి మాత్రం ఉదయిని గ్రహించవలసివుంది. హిందీని నెత్తిని పెట్టుకుని పదిహేను సంవత్సరాలే మన్నల్ని యెదిరించగలవు. కాని యింగ్లీషుని శిరసావహించి నూటయాభై సంవత్సరాలు ముట్టడించే వున్నాయి. ఉదయిని దీని కేమంటుంది? హిందీని వెనక వేసుకువచ్చి కొన్ని లక్షలబుద్ధులే మాకు అడ్డు తగులాయి; కాని ఇంగ్లీషుని పురస్కరించుకుని అనేక లక్షల బుద్ధులు గతినిరోధమే కలిగించివున్నాయి. తాను ప్రతిపాదించిన ధర్మసూత్రా న్ననుసరించి ఉదయిని. మనకి సామాన్యభాష కావడానికి హిందీకి కంటే ఇంగ్లీషుకే సత్తా యెక్కువగా వుందని గ్రహించిందా?

ఇక దొంగదాడి విషయం. కలేల్కరుగారూ, అలాంటివారూ చెప్పే మాటలు చాలాచాలా తియ్యగా వున్నాయి. అయితే అదీ పైపూతమాత్రమే. వారు చెప్పే మాటలకి అర్థం యేమిటో, వారు చేసే పనుల పర్యవసానం యెలా వుంటుందో కొంచెం నిదానంగా ఆలోచిస్తే—కళ్ళుగా నమ్మకుండా కొంచెం పరిశీలిస్తే లోపల వున్న చేదు అనుభవానికి వస్తుంది. సామాన్యభాష అంటే దాని ప్రయోజనం యేమిటో. దాని అవసరం యెలాంటివారికో, కలేల్కరుగారూ, చివరికి గాంధిగారూ ఎలాంటివారికి కూడా హిందీకి సాయం పోయిస్తున్నారో, పైగా హిందీ సామాన్యభాషగా చెలామణీ కావడాని కిప్పుడేమేనా వీర్చున్నారా లేదో—ఉదయిని ఆలోచించి చెబుతుం దని నమ్ముతున్నాం.

"హిందీప్రవాహాన్ని ఈసంవత్సరంలో అరికట్టి చెప్పకపోతగ్గ పని చేశా మనే "ప్రబుద్ధాంధ్ర" నిజానికి ఏమీ చెయ్యలేదు. ఇది స్వల్ప విషయం కాదు. మరి యెవ్వరికైనా సాధ్యం కాదు............ ఆ వ్రాతలు హిందీ సాత్రుల ఉత్సాహాన్ని యినుమడింపజేసినవి. హిందీసాత్రకులు యిప్పుడు దేశంలో ఎలరేగా రని మాసమకాలిక సోదరి యింకా గ్రహించకపోవడం ఆశ్చర్యం"

జనవరి ప్రభాతం మన్మిలా ఆక్షేపించింది. యిదివరలో మాకీ రాతలు బోధపడలేదు. కాని మెయినెల భారతీ, జ్వాలా మాకొక కొంచెం తెలిశాయి. భారతి, ఆంధ్రపత్రికల నవ్యసాహిత్యాచార్యులు శ్రీరాజ ల శివశంకరశాస్త్రిగారు భారతిలో తమ తెనుగుపద్యాఖ్య హిందీలో ముకుటం వుంచారు. జ్వాలలో రిపోర్టు అనే తమ కథలో హిందీవాక్యాలకు వాక్యాలే ధారాళంగా వాడేశారు. ఇంతే కాదు, వారు రిపోర్టులో ఇంగ్లీషుమాటలు ఇంగ్లీషులిపిలోనే చూపించారు.

సంపాదకుడు)

౧

"..........మీహిందీ విషయం—నా ఉద్దేశం మీరు సరిగా గ్రహించుకోలేదు. ఈవిషయంలో మీ వ్యాసాలంటు నేను ఏకీభవించుకోలేనందుకు చెబుతాను. మీరు హిందీనీ, హిందీప్రచారకులనూ మాత్రమే అనుమానంతో చూస్తున్నారు. నేను ఇంగ్లీషునూ, ఇంగ్లీషు ఉపాధ్యాయులనూ, గ్రాంథికాన్ని, గ్రాంథికవాదులనూ కూడా అనుమానంతోనే చూస్తున్నాను. అయినా ఏట హిందీ అభ్యాసం చెయ్యటానికి మీ కష్టంతరం. అలో ఏట ఏదీ చెప్పటం నాకిష్టంతరం. పన్నెండేళ్లు వచ్చిదాకా ఇతర భాష జోలివాడికి నేర్పకూడదు శాస్త్రప్రకారం. ఏకొద్దిమంది కోసమో మీరు ఆందోళన చేస్తున్నా రని అనుకోకుండా ఉండలేక పోతున్నాను. మీరింతా చెప్పి ఒక్క విషయం చెప్పరేం? అదేమి టంటే? హిందీ చదువుకున్నవాళ్లు హిందీకథలు తెలుగులో రాయటానికి ఉపయోగించే తెలుగు. అది చూస్తే నాకు మండిపోతుంది. ఆమాటకొస్తే ఇంగ్లీషువాళ్లు (చదువుకున్నవాళ్లు) రాసే తెలుగూ అందమనుకోండి. ఇంతకూ—మీభయాలు నిరాధారా లని నేను రుజువు చెయ్యలేను......"

—కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

(గ్రాంథికమూ, ఇంగ్లీషూ కూడా మన కపకారం చేస్తున్నాయి. నిజమే. వాటివల్ల జరిగే అపకారాన్ని తగ్గించుకోవలసిందే. అయితే దానితోపాటు వాటికి ఇంకో భాష జతపడకుండా వుండేటట్లు ముందు చూసుకోవద్దూ? ఇంగ్లీషులో బి. ఏ. చదివినవాళ్లు కూడా కాలేజీవిడిచిపెట్టాక చాలామంది ఇంగ్లీషు సాహిత్యాన్ని మరి కొనడం లేదు. చూడడమున్నా లేదు. కొనేవారిలోనూ, చూసేవారిలోనూ నూటికి తొంభైమంది ఆంధ్రవాఙ్మయాన్ని కూడా కొంటూ చూస్తూవున్నారు. మా అనుభవంలో—ప్రబుద్ధాంధ్రను పోషించేవారిలో నూటికి తొంభైతొమ్మండుగురు ఇంగ్లీషులో పట్టభద్రు లయిన వారే. ఇక హిందీసాత్రుల విషయం. హిందీ ప్రారంభం చేశా రంటే వారు హిందీపత్రికలూ, పుస్తకాలూ వందలకొద్ది కొంటూరు. తెనుగువాఙ్మయాన్ని ముట్టరు. చూడరు. పైగా తెనుగంటే కంటూరు. తెనుగులో ఏముం దంటూరు. తెనుగూ వొక భాషేనా అంటూరు. తెనుగును చంపెయ్యా లంటూరు. దక్షిణభారతహిందీ ప్రచారసభ యిందుకోసమే పుట్టి, యీపనే చేస్తోంది. హిందూస్థానీలు కాంగ్రెస్సు బురఖా వేసుకువచ్చి మనవాళ్ళకి యీవుపదేశమే చేస్తున్నారు. కలెక్టరుగారు దక్షిణదేశభాషలను చంపెయ్యడమే తమప జీవితసాఫల్యం అని నమ్మి పని చేస్తున్నారు.....ఇంతకీ ఇంగ్లీషుకి వశీ మల్లింది. అది హిందీకి సంక్రమించింది. ఇక్కడి హిందీప్రచారంకోసం హిందూస్థానీల దగ్గరనుంచి లక్షలూపాయలు వస్తున్నాయి. అలక్షలూపాయలూ యిక్కడి కోటిరూపాయలు తెచ్చించి మనం మన దక్షిణదేశభాషలను కలిగివున్న నికాసాన్ని నిమిషాలమీద బుగ్గిచేసేస్తాయి. ఇంకొకటి. ఇంగ్లీషు నదవడంవల్ల హిందువు లనేకులు హిందూదేశానికి ప్రపంచకంలో వొక గౌరవస్థానం సంపాదించారు. హిందీ నేర్చుకుంటే, ఇప్పట్లో, మాతృభాషలను అవమానపుచడం ద్వారా కడుపుకి సంపాదించుకోవడమూ, హిందూస్థానీలను భావదాస్యం చెయ్యడమూ తప్ప మరేమీ ప్రయోజనం లేదు. ఆమాటకి వస్తే హిందీకి, అసలు, కాంగ్రెస్సులోనే అర్ధచంద్రప్రయోగం ఏర్పడుతోంది. ఇక హిందీ చదువుకున్నవాళ్లు హిందీకథలు తెనుగులో రాయటానికి ఉపయోగించే భాషసంగతి. ఈ సందర్భంలో ఇటీవలనే మాకొక సత్యాగ్రహిప్రముఖులు (శ్రీమతి దుర్గాబాయమ్మగారి తెనుగును పరిచయపరిచారు. కుటుంబరావుగారు కూడా తమకు తెలిసినవాటిని చూపిస్తా రని నమ్మి ఆశిస్తున్నాము.

—సంపాదకుడు)

ఒకసలహా

సంపాదక మహాశయా

ఆంధ్రులఅభ్యుదయమే పరమావధిగా ఆంధ్రలోకమున నవతరించి అనతికాలములోనే [illegible] ప్రబుద్ధాంధ్ర [illegible] నాటికి తనగమ్యస్థానమును సమీపించుచుంట పరమానందజనకము గ నున్నది. ఆంధ్రుల యాంధ్రత్వమును నిలువబెట్టి వారి గౌరవప్రతిష్ఠలు పెరుగుట కదిచేయుచుండు కృషి అభినందనపాత్రము. అనన్యమగు ఆంధ్రత్వమును [illegible] తాము అభినందనార్హులు. నవీనములగు [illegible], దాక్షిణ్యదూరములు, తత్త్వప్రదర్శకములు నగు [illegible] యాంధ్రలోకాభ్యుదయా[illegible] [illegible]. ప్రస్తుతమున్న తెలుగ పత్రికలలో [illegible] 'ప్రబుద్ధాంధ్ర' అగ్రస్థానమునకు [illegible] [illegible].

[illegible]

[illegible]

ఇట్లు

—గన్నవరపు సుబ్బరామయ్య

వినోదశిల్పము

పసిపిల్లల హృదయాలు యెప్పుడూ ఏవో అవ్యక్తాలయిన భావాలతో నిండి ఉంటుంది. [illegible] చిక్కిన వస్తువులన్నీ [illegible] [illegible] వాళ్లు కోరుతారు [illegible] అయినా ప్రయత్నం మానరు. వయస్సు పెరిగేకొద్దీ అభావాలు వ్యక్తరూపాన్ని [illegible]టవి.

వాటికి రూపకల్పించడంతో వాళ్లు ప్రకృతిని అనుకరిస్తూ ఉంటారు. ఇది శిల్పానికి ప్రథమావస్థ. అది మొదట వినోదానికే అయినా తర్వాత ఉపయోగానికే వస్తుంది. అయితే దానికి అలవాటు కావాలి. దానికోసంగానే బళ్లలో కుఱ్ఱవాళ్లకు చదువుకంటె ముఖ్యంగా శిల్పం నేర్పడం ఏర్పాటయింది.

ఇదివరకు ఈశిల్పాన్ని బళ్లలో కుఱ్ఱవాళ్లకు ఉపాధ్యాయులు బోధపరచి మాదిరి చేసిచూపి వాళ్లచేత చేయిస్తూఉండడం అలవాటు. కాని దాన్ని వివరంగా తెలిపేపుస్తకా లేవీ తెలుగులో లేకపోయినవి. ఈ 'వినోదశిల్పము' మొదటిపుస్తకం అవుతూం[illegible]

ఈపుస్తకంలో కాగితాలు, అట్టలు, తీగలు, పుడకలు, తాటాకులు మొదలయినవాటితోనూ, నూలూ, ఊలూ అల్లడమూ, కుట్టడముతోనూ, కొంత వినోదంగానూ, కొంత ఉపయోగకరంగా ఉండే (౨౦-౬౦) వస్తువులను తయారుచేసే విధానం వివరంగా [illegible]తో సహా— చెప్పబడుతుంది. [illegible] [illegible] [illegible] 'భారతి' [illegible] ప్రకటించారు. [illegible] ఇట్లా [illegible] [illegible] పుస్తకంగా ప్రకటించా[illegible] [illegible].

[illegible] పనేమిలేకపోయినా [illegible] ఇంట్లో చెప్పిన వస్తువులను తయారు చేసుకొని [illegible].

[illegible] 'వినోదశిల్పము' [illegible] [illegible] 'విద్యాశాఖ'ను [illegible]. ఈపుస్తకము వెల రు౧-౪-౦ ఇది [illegible] మండీలోని ప్రబుద్ధాంధ్ర కార్యాలయంలో దొరుకుతుంది. [illegible]

[illegible] స్వామి జీవితము

గ్రంథకర్త: [illegible] వెల రు ౦-౮-౦.

జీవించినది [illegible] [illegible] విద్యార్థిదశ. [illegible] సంవత్సరాలు ఉద్యోగం. కాని [illegible] [illegible] [illegible] పొందిన, [illegible] బోధలను బాహ్యల్యమానంగా వెలిగించి [illegible] [illegible].

అతని జీవితాన్ని అదర్శంగా ఉంచుకోవడం ప్రతివారికీ సాధ్యం కాదు. కాని స్వాస్వతంత్రములై, మహోన్నతములై నూతనమ[illegible] అతని బోధనలు మాత్రము నిత్యస్మరణీయములు; నిత్యానుసరణీయములు. స్వామి ఉపదేశవాక్యాలు కొన్ని ముఖ్యములైనవి ఇందులో [illegible] చేయుటం ఒకవిశేషము.

జీవితచరిత్రలంటే. అందులో వేదాంతతత్త్వజ్ఞుల జీవితముల [illegible] అభిరుచి తక్కువరోజులివి. ధారాళంగా బోధపడే సులభశైలి[illegible] ఉండి. సాగుస్తున్న కథ చదువుతూన్నట్లుగా చదివేవాళ్లని ఆక[illegible] జీవితచరిత్రలు. [illegible] ఈపుస్తకంలో [illegible].

భాష [illegible]. విషయగౌరవాన్నిబట్టి భాషాశైలీ ఉండాలనే అభిప్రాయం కలవారిలో ఒకరుకాబోలు గ్రంథకర్తగారు! [illegible] ఉపమ, ఉత్ప్రేక్షాద్యలంకారాలతో కఠినపాకాన్ని బడిపో[illegible] కొన్నిచోట్ల బహుకరించం. అయితే ఉద్యమంగొప్పది. శ్రమతీసుకొని ఒక మహాపురుషుని జీవితాంశమును గ్రంథస్థంచేసిన [illegible] అభినందనీయులు.

కా. వెం. రా.

సరస్వతీగ్రంథమండలి

కంభంవారి సత్రమువీధి * రాజమహేంద్రవరము

నవలలు—నవరసభరితములగు నవలలు—ముచ్చటగూర్చు బొమ్మలతో—ముద్దులొలుకు క్యాలికో బయిండులతో—రెండుమాసముల కొక్క చక్కని నవల. నడుమ నడుమ చిన్న చిన్న అనుబంధగ్రంథములు వెలువడుచుండును. చందాదారులకు ప్రవేశరుసుము రు 0–4–0 చందాదారులు ఒకేసారి రు 7–8–0 ను ముందుగా పంపినచో వరుసగా ఆరుపుస్తకములు అన్‌రిజిస్టర్డు పార్సిలుగా పంపుదుము.

ఇంతవరకు వెలువడిన గ్రంథములు

11 ప్రేమసుందరి	1 8 0	25 కుంకుమభరణి	1 8 0	37 అంతఃపురము 1 భా॥	1 8 0
12 చోరశిఖామణి	1 8 0	26 జాగిలము	1 8 0	38 అంతఃపురము 2 భా॥	1 8 0
13 లక్ష్మీప్రసాదము	1 8 0	27 మొగలాయీదర్బారు 2 వ భాగము	1 8 0	39 అగ్రహారము	1 8 0
14 హాస్యారహస్యము	1 8 0	28 సరస్వతి	1 8 0	40 ఛిన్నహస్తము 1 భా॥	1 8 0
15 ఫాస్టు (1 భాగము)	1 8 0	29 ఆనందాభాయి	1 8 0	41 ఛిన్నహస్తము 2 భా॥	1 8 0
16 ఫాస్టు (2 భాగము)	1 8 0	30 హాస్యాన్వేషణము	1 8 0	42 కంకణరహస్యము	1 8 0
17 కుముద్వతి	1 8 0	31 మొగలాయీదర్బారు 3 వ భాగము	1 8 0	43 సంజీవి 1 భా॥	1 8 0
18 చిన్నకోడలు	1 8 0	32 గంగ	1 8 0	44 సంజీవి 2 భా॥	1 8 0
19 రహస్యభేదనము	1 8 0	33 మొగలాయీదర్బారు 4 వ భాగము	1 8 0	45 వజ్రరాణి	1 8 0
20 సింహగడము	1 8 0	34 కోహినూరు	1 8 0	46 హాస్యభ్రమ	1 8 0
21 మణిహారము	1 8 0	35 ఆటీన్‌మణేలా	1 8 0	47 కాళఖండము	1 8 0
22 మొగలాయీదర్బారు 1 భాగము	1 8 0	36 అపరిచిత	1 8 0	48 సేవాశ్రమము 1 భా॥	1 8 0
23 ఘటనాచక్రము	1 8 0			49 సేవాశ్రమము 2 భా॥	1 8 0
24 రాజసుందరి	1 8 0			50 దాసీకన్య	1 8 0

అనుబంధములు

1 మృత్యురంగిణి	0 12 0	9 యమునాబాయి	1 0 0	16 మాధవి	1 0 0
2 అభాగిని	0 12 0	10 శ్యామల	1 0 0	17 లలిత	1 0 0
3 ఛద్మవేషి	0 12 0	11 కాంతంకథలు (చిన్నకథలు)	1 0 0	18 పెండ్లిదండ	1 0 0
4 విదురుని యుపదేశములు	1 0 0	12 కాలసర్పి	1 0 0	19 కథావళి	1 0 0
5 కాంచనమాల	1 0 0	13 భారతకథాసారం	1 0 0	20 నాలుగుకథలు	1 0 0
6 సీమంతిని	1 0 0	14 కథాకల్పవల్లి (చిన్నకథలు)	1 0 0	21 నీతిప్రబోధిక	1 0 0
7 సుశీల	1 0 0	15 అరక్షణీయ	1 0 0	22 ఆదర్శము 1 భా॥	0 12 0
8 శశిరేఖ	1 0 0			23 ఉదంకుడు	0 12 0
				24 భేతాళకథలు	0 12 0

నాటకములు

1 మార్కండేయ	0 12 0	4 వరమాల	1 0 0	8 చంద్రగుప్త	1 0 0
2 అహల్యాశాప విమోచనము	0 12 0	5 షాజహాను	1 0 0	9 దంపతులు	1 0 0
3 మేవారుపతనము	1 0 0	6 నూర్జహాను	1 0 0	10 విజయవిజయం	1 0 0
		7 దుర్గాదాసు	1 0 0	11 భక్తకుచేల	1 0 0

ఈగ్రంథములు రాజమండ్రిలో కళాభివర్ధనీ పరిషత్తులలోను దొరకును.

కటుకరోహిణి:—కటుకా—Picrorrhiza kurroa Veronicalindleyana.

పరిచయపదములు

శతపర్వా - చాలా గణుపులు గలది. కాండరుహా కాడయే మొలచునది. చక్రాంగీ - ముక్కగొట్టిన చక్రాకారముగ నుండునది. గుణబోధినీపదములు : అనుఘ్నీ - అనుదోషమును పోగొట్టునది.

స్వరూపము

ఇది గుల్మజాతిలోని మొక్క. ఆకులు కొంచెము పొడవుగను, కంగోరా గలిగి కుక్కపొగాకు ఆకులువలె నుండును. దీని పూవులు నీలిరంగు గలిగి గుత్తులుగా నుండును. దీనిలో రెండు జాతులు కలవు. నీలిరంగుగల దొకటియు, పచ్చరంగుగల దొకటియు. హిమాలయ ప్రాంతప్రదేశములలో నిది విస్తారముగా నుండును. దీని వ్రేళ్లనే యౌషధములకు వాడుదురు.

గుణములు

ఇది చేదురుచి గలిగి యుండును. వేడిచేయు స్వభావము గలది. విపాకమున కారపు రుచిగ మారును. రూక్షలఘుగుణములు కలది బాగుగా విరేచనమును జేయును. అగ్నిదీప్తిని గలిగించును. హృదయమునకు హితకరమైనది. కఫపిత్తజ్వరములను హరించును. ప్రమేహములు శ్వాసకాసలు, రక్తతాపము, కుష్ఠరోగము, క్రిములు హరించును. విషమజ్వరములను పోగొట్టును.

ప్రయోగములు

హృద్రోగమునకు :— కటుకరోహిణి, యష్టిమధుకము ను మెత్తగా నూరి పంచదారనీళ్లతో కలిపి త్రాగిన హృద్రోగములు శమించును.

స్తన్యశుద్ధికి :—దీని వేళ్లు పాలతో గాని నీళ్లతో గాని నూరి త్రాగిన స్తన్యము శుద్ధమగును.

కఫపిత్తజ్వరములకు:—కటుకరోహిణి ఉసిరికాయంత ముద్ద వేడినీళ్లలో కలిపి కొంచెము పంచదార వేసి త్రాగిన క్రిములను పోగొట్టి విరేచనమును జేసి జ్వరములను తగ్గించును.

ఎక్కిళ్లకు :—గైరికమును, కటుకరోహిణియు సమానములుగ చూర్ణించి తేనెతో కలిపి యిచ్చిన ఎక్కిళ్లు శమించును. (సుశ్రుతము)

కటుకరోహిణి కషాయములో నదాపాకు చూర్ణము కలిపి మూడు రోజులు తెల్లవారుజామున సేవించిన ఋతురక్తము జారీయగును. కటుకరోహిణి గుంటకలగరాకు రసముతో నొక వారము దినములు మర్దించి కందిగింజలంత మాత్రలు చేసి అల్లపురసముతో నిచ్చిన చలిజ్వరములు కట్టును. చిన్నినాగమట్ట రసముతో కటుకరోహిణిని మెత్తగా నూరి గుండెలకు పట్టువేసిన గుండెలలో పీకునొప్పి తగ్గుటయే గాక, శ్లేష్మము కరగి ఆయాసము తగ్గును. లోనికిచ్చు మోతాదు ఎక్కువైనచో వికారమును గలిగించును. కటుకరోహిణిలో రెండువరకములు తెల్లది నల్లదానికంటె తీక్ష్ణమైన గుణములను గలిగి యెక్కువ విరేచనమును జేయు స్వభావము గలిగి యుండును. దానికంటె నల్లదానికంటె తెల్లది తక్కువ మోతాదుగనే వాడవలయును. లేక వికారము వాంతియును గలిగించును దీనిని పైన పట్టువేసినచో పోవును. దీనికి బాధమువాని గాని పప్పుగాని విరుగుడువస్తువు.

నవీన వైద్యక మతము

ఇది రసాయనము. చేదురుచి, పాచనకారి, జ్వరహారము. అజీర్ణము, గ్రహణి, శ్వాస, పిత్తవికృతులు, కాముల మొదలగు రోగములయందు దీనిని బాగుగా వాడవచ్చును. యకృద్వృద్ధిలో నిది చేదువచ్చతో సమానముగా పని చేయును. చేదువచ్చకంటె ఇది మృదువుగా పని చేయును. విషమజ్వరముల కిది యుత్తమమైన యౌషధి. పిల్లల క్రిమిరోగములయందు కటుకరోహిణి బాగుగా పనిచేయును. (మెటీరియా మెడికా ఆఫ్ ఇండియా. R. N. Khory part II, P. 457.)